

ΚΕΔΙΣΑ ΚΕΔΙΣΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Η Γιουγκοσλαβική κρίση και η παρέμβαση του ΝΑΤΟ

Σάββας Κακουλίδης

Ερευνητική Εργασία νο. 112

ΚΕΔΙΣΑ ΚΕΔΙΣΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΕΔΙΣΑ

Δρ. Ανδρέας Γ. Μπανούτσος	Πρόεδρος
Δρ. Παναγιώτης Σφαέλος	Αντιπρόεδρος & Δ/ντης Ερευνών
Γεώργιος Κουκάκης	Γενικός Γραμματέας
Αργέττα Μαλιχουτσάκη	Οικονομική Διαχειρίστρια
Βασιλική Καντιώτη	Μέλος
Μαρία Ντάμπου	Μέλος
Αικατερίνη Μαρούκη	Μέλος

© 2025 Center for International Strategic Analyses (KEDISA, All Rights Reserved)

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without permission of the publisher

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCE

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Η Γιουγκοσλαβική κρίση και η παρέμβαση του ΝΑΤΟ.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σάββας Κακουλίδης

Αθήνα, 2019

Τριμελής επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Μαρία – Ελένη Κοππά, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Ειρήνη Χειλά , Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Σάββας Κακουλίδης

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περίληψη	5	
Abstract	6	
Εισαγωγή	7	
1 ^Η ΕΝΟΤΗΤΑ		
Η ΥΠΕΡΟΧΗ ΤΩΝ ΣΕΡΒΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ (ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ)		9
1.1 Ο Εξοπλισμός και η στρατιωτική κατάσταση των εμπλεκομένων κατά την έναρξη των εχθροπραξιών.	10	
1.2 Η Απόσχιση Σλοβενίας και Κροατίας και η κινητοποίηση του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού (ΓΛΣ).	11	
1.3 Η προετοιμασία των αντιμαχόμενων πλευρών στις ενδοκρατικές συγκρούσεις στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη.	14	
1.4 Η Επικράτηση των Σερβοβόσνιων στα πρώτα χρόνια του πολέμου στην Βοσνία- Ερζεγοβίνη (1992-1994)	15	
2 ^Η ΕΝΟΤΗΤΑ		
ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ (ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ)		17
2.1 Η Στάση των Η.Π.Α. και των χωρών της Ευρώπης έναντι της απόσχισης της Σλοβενίας και Κροατίας.	18	
2.2 Η επίδραση του πολέμου στην Κροατία στην διαμόρφωση της Διεθνούς κοινής γνώμης.	19	
2.3 Η Διεθνής νομιμοποίηση της Κροατο-Μουσουλμανικής Συμμαχίας και η περιθωριοποίηση των Σέρβων στον πόλεμο της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης.	20	
3 ^Η ΕΝΟΤΗΤΑ		
Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ).....		23
3.1 Η οικονομική στασιμότητα της Γιουγκοσλαβικής οικονομίας και η ανομοιομορφία των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών της.	23	
3.2 Οι Διεθνείς κυρώσεις κατά της Σερβίας-Μαυροβουνίου και οι επιπτώσεις στην οικονομική υποστήριξη του πολέμου.	25	

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

4^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΟΛΥΚΟΜΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΚΑΙ Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

(ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ)	27
4.1 Η Άνοδος του Slobodan Milošević στην εξουσία	27
4.2 Η συμβολή του αποτελέσματος των πρώτων πολυκομματικών εκλογών στην Κρίση	29
4.3 Η εσωτερική νομιμοποίηση και η ανταπόκριση του τοπικού πληθυσμού στις πολεμικές επιχειρήσεις	30

5^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΡΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

(ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ)	33
5.1 Η κινητοποίηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την κατάπαυση του πυρός στην Σλοβενία	34
5.2. Ο πόλεμος στην Κροατία και ο ρόλος της Γερμανίας στην κλιμάκωση της κρίσης.....	35
5.3 Το διπλωματικό αδιέξοδο της Διεθνούς Κοινότητας στην Βοσνία- Ερζεγοβίνη	37
5.4 Η διπλωματία μετά τις πρώτες στρατιωτικές ήττες των Σέρβων.....	38
5.5 Η συνθήκη του Ντέιτον και ο τερματισμός του πολέμου στη Βοσνία	40

6^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΤΟ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ .....

42	
6.1. Η επιχείρηση ‘Deliberate Force’ και η επίδραση της στην εξέλιξη του πολέμου της Βοσνίας	42

7^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΤΟ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ .....

44	
7.1 Η κρίση στο Κοσοβο και οι πρώτες ένοπλες συγκρούσεις.....	45
7.2 Η ανθρωπιστική κρίση και η αποτυχία της συνδιάσκεψης στο Rambouillet. ..	47
7.3 Η επιχείρηση ‘Allied Force’ και η συνθηκολογήση της Σερβίας.....	47
Συμπεράσματα	50
Πηγές - Βιβλιογραφία	52

Περίληψη

Η διάσπαση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας σε ανεξάρτητα κράτη και η ταυτόχρονη έξαρση του εθνικισμού, προκάλεσαν εθνοτικές συγκρούσεις που οδήγησαν σε ανθρωπιστική κρίση. Η στρατηγική που ακολούθησαν τα εμπλεκόμενα μέρη σε διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο αποσκοπούσε στην αναδιαμόρφωση του χάρτη και τη χάραξη νέων συνόρων. Η παρέμβαση του ΝΑΤΟ υπήρξε καθοριστική για τον τερματισμό του πολέμου και ο χειρισμός των αεροπορικών επιχειρήσεων ήταν ιδιαίτερα δύσκολος με δεδομένο ότι κατευθυνόταν προς την αποκλιμάκωση της κρίσης και την αποφυγή επιδείνωσης της. Στην παρούσα εργασία ερευνάται η Υψηλή Στρατηγική των εμπλεκόμενων μερών στις ενδοκρατικές συγκρούσεις της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας καθώς και η στρατηγική που ακολούθησε η συμμαχία του ΝΑΤΟ για την επίτευξη της τελικής έκβασης του πολέμου. Μέσα από αυτή την έρευνα διαπιστώνεται πως οι πέντε διαστάσεις της υψηλής Στρατηγικής, στρατιωτική στρατηγική, οικονομία, εσωτερική πολιτική και εξωτερική νομιμοποίηση που εφαρμόστηκαν στη Γιουγκοσλαβική Κρίση οδήγησαν στην αποτροπή επέκτασης της Σερβικής κυριαρχίας και γιατί επιλέχθηκε η στρατηγική της εξουθένωσης αντί της εκμηδένισης από την πλευρά του ΝΑΤΟ.

Λέξεις-κλειδιά: Στρατηγική, Διπλωματία, Οικονομία, Πολιτική, Εξουθένωση

Abstract

The disintegration of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia into independent states and the simultaneous rise of nationalism caused ethnic conflicts that led to a humanitarian crisis. The strategy pursued by the parties involved at diplomatic and military level was aimed at reforming the map and delineating new borders. NATO's intervention has been instrumental in ending the war, and the handling of air military operations has been particularly difficult given that it was aimed at diminishing the crisis and preventing its deterioration.

The present paper explores the Grand Strategy of the Inter-state Conflicts of the Yugoslav Federation as well as the strategy followed by the NATO Alliance to achieve the final outcome of the war. This research reveals that the five dimensions of Grand strategy, military strategy, economy, domestic policy and foreign legitimacy applied to the Yugoslav crisis led to the deterioration of Serbian sovereignty and why the strategy of exhaustion was chosen instead of annihilation by NATO.

Keywords: Strategy, Diplomacy, Economy, Politics, Exhaustion.

Εισαγωγή

Η Γιουγκοσλαβική κρίση αποτέλεσε την πιο σκληρή δοκιμασία για την Ευρωπαϊκή πολιτική και την στρατιωτική συμμαχία του ΝΑΤΟ μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου. Οι εθνοτικές συγκρούσεις με τον τεράστιο αριθμό των θυμάτων, προσφυγικών ροών, την ύπαρξη στρατοπέδων συγκέντρωσης και τις ακρότητες από τις στρατιωτικές και παραστρατιωτικές δυνάμεις, θύμιζαν εικόνες από τις θηριωδίες του Β' Παγκοσμίου πολέμου που συγκλόνισαν την Διεθνή Κοινότητα. Με την νικηφόρα προέλαση της Σερβίας που κληρονόμησε το βαρύ οπλοστάσιο του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού (ΓΛΣ) τα πρώτα χρόνια του πολέμου, κανείς δεν μπορούσε να προβλέψει την τελική του έκβαση με την οριστική της ήττα και συνθηκολόγηση.

Στην παρούσα εργασία ερευνάται πως οι πέντε διαστάσεις της Υψηλής Στρατηγικής που αναλύονται στο βιβλίο του Χ.Παπασωτηρίου με τίτλο «BYZANTINΗ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: 6^{ος}-11^{ος} ΑΙΩΝΑΣ», συνέβαλαν στην ανατροπή της στρατιωτικής υπεροχής των Σέρβων και γιατί η στρατιωτική συμμαχία του ΝΑΤΟ, εφάρμοσε την στρατηγική της εξουθένωσης αντί της εκμηδένισης, τους δύο βασικούς τύπους στρατηγικής που ερμηνεύονται στο βιβλίο του Κ.Κολιόπουλου και Α.Πλατια με τίτλο «Thucydides on Strategy. Grand Strategies in the Peloponnesian war and their Relevance today».

Στις πέντε πρώτες ενότητες της εργασίας αναλύονται οι αντίστοιχες διαστάσεις της Υψηλής στρατηγικής, Στρατιωτική Στρατηγική, Διεθνής Νομιμοποίηση, οικονομική διάσταση, Εσωτερική πολιτική και Διπλωματία από την έναρξη της κρίσης έως την παρέμβαση του ΝΑΤΟ στον πόλεμο της Βοσνίας.

Στην Στρατιωτική Στρατηγική η χρήση της ένοπλης βίας έχει τρεις βασικούς στόχους όπου επιδιώκεται η αποδοχή από τον αντίπαλο του πολιτικού σκοπού του πολέμου. Πρόκειται για την καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου, την κατάκτηση και κατοχή εδάφους και την καταστροφή των συντελεστών παράγωγης. Η Διεθνής νομιμοποίηση εξαρτάται από τον επηρεασμό της κοινής γνώμης, από την προβολή και απόκρυψη γεγονότων προκειμένου να κερδίσουν τα εμπλεκόμενα μέρη την διεθνή αποδοχή και να επηρεάσουν την στάση των τρίτων δυνάμεων προς όφελος τους. Η οικονομική διάσταση αφορά την χρηματοδότηση του πολέμου και την υπονόμηση της οικονομικής υποστήριξης των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου. Η εσωτερική πολιτική σχετίζεται με την εσωτερική νομιμοποίηση του πολέμου δηλαδή

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

την πρόθεση του πληθυσμού να συμβάλει στην πολεμική προσπάθεια και την αναγνώριση του επιδιωκόμενου σκοπού του πολιτικού συστήματος που κυβερνά την χώρα. Η διπλωματία τέλος ανήκει στην σφαίρα του ενδιαφέροντος των εμπολέμων να κερδίσουν την υποστήριξη τρίτων δυνάμεων για την εξασφάλιση της επιτυχίας στις στρατιωτικές επιχειρήσεις και την σύναψη ευνοϊκής συνθήκης ειρήνης με την οποία γίνεται η αποδοχή του πολιτικού σκοπού από τον ηττημένο (Παπασωτηρίου, 2011: 17-21).

Στις δύο τελευταίες ενότητες γίνεται λόγος για την επιλογή της στρατηγικής της εξουθένωσης που εφάρμοσε το ΝΑΤΟ στον πόλεμο της Βοσνίας και της κρίσης του Κοσόβου.

Ο Θουκυδίδης ήταν ο πρώτος που διατύπωσε και κατέγραψε τους δύο βασικούς τύπους στρατηγικής, τη "*στρατηγική της εκμηδένισης*" (annihilation) και τη "*στρατηγική της εξουθένωσης*" (exhaustion). Ενώ η επιδίωξη της στρατηγικής της εκμηδένισης είναι η αποφασιστική μάχη, η στρατηγική της εξουθένωσης κάνει ταυτόχρονη χρήση όλων των δυνατών μέσων προκειμένου να επιτύχει τους στόχους που έχουν τεθεί από την κρατική πολιτική (όπως είναι η κατοχή εδάφους, η καταστροφή καλλιεργειών, ο ναυτικός αποκλεισμός, ο οικονομικός πόλεμος, κλπ.). Η στρατηγική της εξουθένωσης δεν αποτελεί παραλλαγή της στρατηγικής της εκμηδένισης ούτε είναι υποδεέστερη αυτής. Μια τέτοια στρατηγική μπορεί να αποτελεί συχνά τον μοναδικό τρόπο με τον οποίο ένα κράτος είναι σε θέση να επιτύχει τους πολιτικούς του στόχους (Platias, A. & Coliopoulos, K.2010: 19).

Τέλος παραθέτονται τα συμπεράσματα της εργασίας σύμφωνα με τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν για την ανάλυση των πέντε διαστάσεων της Υψηλής Στρατηγικής και της Στρατηγικής του ΝΑΤΟ για τον τερματισμό της κρίσης.

1^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΥΠΕΡΟΧΗ ΤΩΝ ΣΕΡΒΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ (ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ)

Η διάσπαση της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας δημιούργησε ανισότητες στις στρατιωτικές δυνάμεις των νέων ανεξάρτητων κρατών. Το βαρύ οπλοστάσιο του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού (ΓΛΣ) παρέμεινε στα χέρια των Σέρβων δίνοντας τους την πρωτοβουλία των στρατιωτικών επιχειρήσεων, με τις άλλες εθνότητες να διαθέτουν μόνο δυνάμεις πολιτοφυλακής με ελαφρύ οπλισμό. Η ανομοιομορφία και η κατανομή του πληθυσμού στην Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία έφερε τα νέα ανεξάρτητα κράτη να διαθέτουν εντός των συνόρων τους εχθρικές μειονότητες ή φιλικά προσκείμενες στην αντίπαλη πλευρά. Ο χειρισμός των ενόπλων δυνάμεων από την πλευρά των Σέρβων και Σερβοβόσνιων οδήγησε σε ανθρωπιστική κρίση και εν συνεχεία στην διπλωματική τους απομόνωση.

Το γεγονός ότι ο Γιουγκοσλαβικός στρατός που διέθετε η Σερβία δεν είχε απέναντι έναν αντίστοιχο τακτικό στρατό έδωσε τα πρώτα νικηφόρα αποτελέσματα για τους Σέρβους. Οι τρεις βασικοί επιχειρησιακοί στόχοι της στρατιωτικής Στρατηγικής (καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου, κατάκτηση και κατοχή εδάφους και καταστροφή των συντελεστών ισχύος) εφαρμόστηκαν με επιτυχία από τους Σέρβους τα πρώτα χρόνια του πολέμου.

Στην παρούσα ενότητα περιγράφεται η στρατιωτική κατάσταση των εμπλεκομένων μερών κατά την έναρξη της κρίσης και η εξέλιξη των συγκρούσεων μετά από την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας, Κροατίας και Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

Η Σλοβενία δεν αποτελούσε στόχο στρατιωτικών επιχειρήσεων και η επιτυχής απόσχιση της από την ομοσπονδία απέτρεψε την δημιουργία ενός κοινού μετώπου με την Κροατία εις βάρος των Σέρβων. Στόχος του Milošević ήταν η κατάκτηση και κατοχή Κροατικών εδαφών που κατοικούσαν κυρίως Σέρβοι, η διατήρηση τους στην Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία και όχι η υπερεξάπλωση εντός της Κροατικής επικράτειας. Άλλωστε ήταν πολύ αμφίβολο εάν μπορούσε να αντιμετωπίσει με επιτυχία ο ΓΛΣ τις οργανωμένες πλέον ένοπλες δυνάμεις των Κροατών. Η περίπτωση κατάληψης του Ζάγκρεμπ ενδεχομένως να προκαλούσε την παρέμβαση της Διεθνούς κοινότητας εις βάρος του, τη στιγμή που επιθυμούσε την αναγνώριση και προσάρτηση των κατεχομένων περιοχών.

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Στη συνέχεια αναλύεται η στρατηγική που ακολουθήθηκε στον ενδοκρατικό πόλεμο της Βοσνίας Ερζεγοβίνης και η επικράτηση των Σέρβων με την κατοχή των 2/3 της Βοσνιακής επικράτειας έως το 1994. Η πολιορκία και ο βομβαρδισμός πόλεων με στόχο τη φυσική εξόντωση του αντιπάλου από την πλευρά των Σερβοβόσνιων καθώς και η μαζική μετακίνηση πληθυσμών με την ταυτόχρονη εγκληματική δράση παραστρατιωτικών ομάδων, οδήγησε στην παρέμβαση του ΝΑΤΟ που λειτούργησε ως συντελεστής ισχύος υπέρ των Μουσουλμάνων και Κροατών και συνέβαλε καθοριστικά στον τερματισμό της κρίσης.

1.1 Ο Εξοπλισμός και η στρατιωτική κατάσταση των εμπλεκομένων κατά την έναρξη των εχθροπραξιών.

Την ημέρα που ανέλαβε ο νέος σχηματισμός κυβέρνησης στην Σλοβενία ο Γιουγκοσλάβικος Λαϊκός στρατός κινήθηκε άμεσα στα οπλοστάσια της πολιτοφυλακής με σκοπό τον αφοπλισμό της. Ο λόγος ύπαρξης τους ήταν ο εξοπλισμός των πολιτών στα μετόπισθεν σε περίπτωση εισβολής από ξένη χώρα και η δημιουργία αντάρτικων σωμάτων που θα προκαλούσαν αποσταθεροποίηση και μεγάλη φθορά στον αντίπαλο εισβολέα. Ο Σλοβένος πρόεδρος Milan Kučan αντιλαμβανόμενος τις προθέσεις του Βελιγραδίου να απομακρυνθεί ο οπλισμός από τα χέρια των Σλοβένων, απαγόρευσε την πρόσβαση στα οπλοστάσια και ενίσχυσε τις αστυνομικές δυνάμεις για την φύλαξη τους. Ωστόσο σύμφωνα με τον υπουργό άμυνας Janez Janša το 70% του οπλισμού είχε ήδη χαθεί. Στην αρχή της κρίσης οι Σλοβένοι διέθεταν ελαφρύ οπλισμό σε μικρές ποσότητες, όμως το λαθρεμπόριο όπλων διαμέσου των συνόρων ενίσχυσε σημαντικά τις ένοπλες δυνάμεις προσθέτοντας ακόμη και αντιαρματικά όπλα (Silber & Little, 1997: 105-118).

Η Κροατία από την άλλη πλευρά βρέθηκε εντελώς απροετοίμαστη, με τον αφοπλισμό της πολιτοφυλακής να έχει πραγματοποιηθεί ταχύτατα και αποτελεσματικά. Η νέα κυβέρνηση εκτός από την αστυνομία που είχε υπό τον έλεγχο της, δεν διέθετε άλλες ένοπλες δυνάμεις. Η μόνη άμεση λύση που επιλέχθηκε ήταν η μετατροπή της αστυνομίας σε στρατιωτική δύναμη με την ενίσχυση της σε οπλισμό και προσωπικό και η απαλλαγή της από τους Σέρβους αστυνομικούς που υπηρετούσαν στην Κροατία. Ο υπουργός άμυνας Martin Špegelj ανέλαβε την υλοποίηση του σχεδίου επανεξοπλισμού της Κροατίας και την δημιουργία πολιτοφυλακής σε κάθε περιοχή, σε συνεργασία με ένα δίκτυο εθνικιστών που

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

βοήθησε στην χρηματοδότηση του. Το λαθρεμπόριο όπλων ήταν μία απλή υπόθεση και γίνονταν με οποιαδήποτε μεταφορικό μέσο μπορούσε να περάσει τα σύνορα από την Ουγγαρία. (Silber & Little, 1997: 105-118).

Η Σερβία κυρίως με την παρουσία πολλών στελεχών της, στη διοίκηση του ΓΛΣ, κατόρθωσε σύντομα να αποκτήσει τον έλεγχο και τη διαχείριση του.

Σύμφωνα με τον Λεωνίδα Χατζηπροδρομίδη (1999) οι Σέρβοι αξιωματικοί κυριαρχούσαν στις τάξεις του Γιουγκοσλαβικού στρατού κατέχοντας την απόλυτη πλειοψηφία. Στον πίνακα που παραθέτει στο βιβλίο του, καταγράφεται ο πληθυσμός των εθνικοτήτων της ομοσπονδίας και η δύναμη των αξιωματικών αντίστοιχα (από τον βαθμό του Ταγματάρχη) σε απόλυτους αριθμούς, με την Σερβία να υπερεκπροσωπείται με 7.575 αξιωματικούς (62,46% επί του συνόλου) ενώ ο πληθυσμός της ανερχόταν στους 8.140.000 που αντιστοιχούσε στο 32,3%. Αξιοσημείωτη ήταν και η παρουσία των Μαυροβουνίων με 912 αξιωματικούς διαθέτοντας το 7,52% και τον πληθυσμό της να βρίσκεται με 579.000, μόλις στο 2,6% της χώρας. Για τους Κροάτες που ήταν η δεύτερη σε πληθυσμό εθνότητα στην Γιουγκοσλαβία με 4.428.000 (19,8%), τα στελέχη της ήταν 1.266 (10,43%).

Με δεδομένη τη μεγάλη παρουσία των Σέρβων και Μαυροβουνίων αξιωματικών η μετατροπή του ΓΛΣ σε Σέρβικο ήταν αναμενόμενη και κατά συνέπεια τα περισσότερα από τα βαρέα όπλα που διέθετε περιήλθαν στη Σερβία. Στη μετατροπή αυτή συνέβαλε και το τεράστιο κύμα λιποταξιών όσων δεν ήταν Σέρβοι και Μαυροβούνιοι κατά την έναρξη των εχθροπραξιών (Καιρίδης, 2015).

1.2 Η Απόσχιση Σλοβενίας και Κροατίας και η κινητοποίηση του Γιουγκοσλαβικού Λαϊκού Στρατού (ΓΛΣ).

Η Σλοβενία υπήρξε η πρώτη χώρα που αποχώρησε από την Ομοσπονδία και το κατόρθωσε με μηδαμινές απώλειες. Η κήρυξη της ανεξαρτησίας της την 25^η Ιουνίου το 1991 κινητοποίησε τον Γιουγκοσλαβικό στρατό για την αποτροπή της απόσχισης και την διατήρηση των συνόρων της Ομοσπονδίας. Ωστόσο ο υπουργός άμυνας της Γιουγκοσλαβίας στρατηγός Veljko Kadijević δεν έλαβε την πολιτική υποστήριξη που αναζητούσε από την κυβέρνηση του Slobodan Milošević για μία συλλογική παρέμβαση και περιορίστηκε σε μικρές στρατιωτικές επιχειρήσεις. Οι δυνάμεις πολιτοφυλακής της Σλοβενίας, κατάλληλα προετοιμασμένες περικύκλωσαν τις

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

στρατιωτικές βάσεις του ΓΛΣ αποκόπτοντας, την επικοινωνία, την ύδρευση και τον ηλεκτρισμό. (Silber & Little, 1997: 154-168).

Η επιτυχία των Σλοβένων σε στρατιωτικό επίπεδο αποδίδεται κυρίως στον επιδέξιο χειρισμό της πολιτοφυλακής και στην αντιμετώπιση νεαρών στρατιωτών που δεν είχαν ούτε την διάθεση, αλλά ούτε και την ικανότητα να τους αντιμετωπίσουν (Sell, 2002:145).

Η απροθυμία του Milošević να στηρίξει την διοίκηση του ΓΛΣ στις στρατιωτικές επιχειρήσεις για την παραμονή της Σλοβενίας, στόχευε κυρίως στον περιορισμό της Κροατίας και την αποφυγή μιας μελλοντικής στρατιωτικής συμμαχίας.

Άλλωστε η συμφωνία του Μπριόνι (Brioni) που επισημοποίησε την απόσχιση της Σλοβενίας, απομόνωσε τη Κροατία στον αγώνα της για ανεξαρτησία. Από τα οκτώ μέλη του Συλλογικού προεδρείου της Ομοσπονδίας μόνο ο Κροάτες καταψήφισαν την απομάκρυνση του ΓΛΣ από τη Σλοβενία αντιλαμβανόμενοι ότι έτσι θα επιτυγχανόταν ο στόχος των Σλοβένων αλλά όχι ο δικός τους (Silber & Little, 1997: 154-168).

Η Κροατία σε αντίθεση με την Σλοβενία διέθετε εντός των συνόρων της μια ισχυρή Σερβική μειονότητα και πολλοί ήταν οι Σέρβοι που υπηρετούσαν στην Κροατική αστυνομία πριν από την έναρξη της κρίσης.

Στην απογραφή του 1981 η Κροατία είχε πληθυσμό 4.601.000 όπου το 11,5% ήταν Σέρβοι ενώ στη Σλοβενία από το 1.891.864 των πολιτών της το 90,5% ήταν Σλοβένοι και μόλις το 2,2% Σέρβοι (Χατζηπροδρομίδης, 1999:5-7).

Η εξέγερση των Σέρβων της Κροατικής πόλης Κνιν υπό την πολιτική ηγεσία του δημάρχου Milan Babić και την οργάνωση των παραστρατιωτικών ομάδων από τον επικεφαλής της αστυνομίας Milan Martić, της περιοχής της Κραϊνα (Krajina) και της ανατολικής Σλαβονίας (Eastern Slavonia) έδωσε ένα πολύ ισχυρό στρατηγικό πλεονέκτημα στους Σέρβους καθιστώντας ακόμη πιο ευάλωτες τις Κροατικές πόλεις στην Σέρβικη επίθεση.

Το Κνιν με πληθυσμό 10.000 κατοίκων σε περίοδο ειρήνης ήταν μία υποανάπτυκτη πόλη και είχε λίγα να προσφέρει στην οικονομία. Ωστόσο η γεωγραφική της θέση αποτελούσε ένα κομβικό σημείο επικοινωνίας της Κροατικής πρωτεύουσας με τις τουριστικές Δαλματικές ακτές, οι οποίες είχαν πλέον αποκοπεί. Η ίδια η πόλη δεν αποτέλεσε ένα θέατρο πολέμου, προέκυψε όμως μία στρατιωτική βάση για τους Σέρβους μέσα στην Κροατία (Glenny, 1992:1-29; Stikovac 2000:162).

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Από την νικηφόρα προέλαση του ΓΛΣ οι Κροάτες απώλεσαν περίπου το 1/3 των εδαφών τους σε διάφορες περιοχές οι οποίες συνδέοταν γεωγραφικά με την Βοσνία και Ερζεγοβίνη. Τα στρατόπεδα του ΓΛΣ που βρίσκοταν πίσω από τις γραμμές των Σέρβων αναδιοργανώθηκαν και κινήθηκαν ανάλογα με τις απαιτήσεις της μάχης. Το ίδιο δεν συνέβη με τα αντίστοιχα που βρίσκοταν εντός της επικράτειας που κατείχαν οι Κροάτες. Η Κροατική εθνική φρουρά περικύκλωσε τα στρατόπεδα και εγκλώβισε τους στρατιώτες κόβοντας την προμήθεια νερού και τροφίμων, τις τηλεφωνικές επικοινωνίες και το ηλεκτρικό ρεύμα. Η παράδοση τους σήμαινε παράλληλα και παράδοση στρατιωτικού υλικού συμπεριλαμβανομένων αρμάτων μάχης και θωρακισμένων οχημάτων (Silber & Little, 1997: 169-189).

Οι δύο σημαντικές πόλεις της Κροατίας, το Dubrovnik και το Vukovar που βρίσκονται κοντά στα σύνορα με το Μαυροβούνιο και την Σερβία δέχτηκαν σφοδρούς βομβαρδισμούς από τον ΓΛΣ επηρεάζοντας την Διεθνή κοινή γνώμη με το μέγεθος της καταστροφής και την απώλεια αμάχων, όπως θα αναλυθεί στην επόμενη ενότητα.

Το Dubrovnik δεν είχε καμία στρατιωτική σημασία για τους Σέρβους και ο βομβαρδισμός έγινε πιθανότατα ως προειδοποίηση για το τι θα ακολουθούσε εάν οι Κροάτες συνέχιζαν τον πόλεμο (Sell, 2002: 149).

Η τρίμηνη πολιορκία του Vukovar μέχρι την τελική του πτώση στις 15 Νοεμβρίου του 1991 αποκάλυψε τις αδυναμίες του Γιουγκοσλαβικού στρατού. Παρουσιάστηκαν πολλές περιπτώσεις λιποταξίας και ανυπακοής από Στρατιώτες, ενώ λόγω έλλειψης οργάνωσης δεν υπήρχε ξεκάθαρη οριοθέτηση των καθηκόντων στο μέτωπο. Μάλιστα ορισμένοι στρατιώτες δεν γνώριζαν ούτε τους επικεφαλείς αξιωματικούς τους (Silber & Little, 1997: 169-189 ; Sell, 2002: 149).

Η ενίσχυση του Σέρβικου πλέον ΓΛΣ πραγματοποιήθηκε με την επιστράτευση εθελοντών και τον εξοπλισμό παραστρατιωτικών οργανώσεων που δρούσαν στην περιοχή. Ο Željko Ražnatović – Arkan και ο Vojislav Šešelj επικεφαλείς παραστρατιωτικών οργανώσεων, συμμετείχαν σε πολεμικές επιχειρήσεις στην Κροατία και εν συνεχεία στην Βοσνία- Ερζεγοβίνη διαπράττοντας εγκλήματα σε βάρος αμάχων πληθυσμών (Rogel, 1998: 106-109; Thomas, 1999: 93-104).

Η πτώση του Vukovar καθιστούσε την ανατολική Σλαβονία ευάλωτη στην Σερβική προέλαση. Ακολούθησε η κατάληψη εδαφών και ο βομβαρδισμός της τρίτης μεγαλύτερης πόλης της Κροατίας και πρωτεύουσας της Ανατολικής Σλαβονίας Osijek. Με την παρουσία του ΓΛΣ σε περιοχές που κατοικούσε Σέρβικος πληθυσμός,

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

επιθυμία του Μιλόσεβιτς ήταν η σταθεροποίηση του μετώπου και όχι η επέκταση σε άλλες Κροατικές πόλεις. Άλλωστε η καθυστέρηση της πτώσης του Vukovar έδωσε χρόνο στην επιστράτευση και αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων της Κροατίας και οι απώλειες θα ήταν μεγαλύτερες σε μία προσπάθεια κατεύθυνσης προς το Ζάγκρεμπ. Μέχρι τον Δεκέμβριο του 1991 σύμφωνα με τον ισχυρισμό του επικεφαλής των Κροατικών ενόπλων δυνάμεων στρατηγού Antun Tus η Κροατία διέθετε 250.000 στρατιώτες σε εξήντα ταξιαρχίες οργανωμένες σε ολόκληρη τη χώρα. (Silber & Little, 1997: 169-189) .

Τον Νοέμβριο του 1991 οι Σέρβοι κατείχαν το 1/3 της Κροατίας. 10.000 άνθρωποι σκοτώθηκαν 30.000 στρατιώτες και πολίτες τραυματίστηκαν και 730.000 (500.000 Κροάτες και 230.000 σερβοί) έγιναν πρόσφυγες. Στις αρχές του 1992 ο ειδικός απεσταλμένος των Ηνωμένων Εθνών Cyrus Vance πέτυχε τη συμφωνία των δύο πλευρών για την κατάπαυση του πυρός, την απομάκρυνση του ΓΛΣ από τα εδάφη της Κροατίας και την τοποθέτηση ειρηνευτικής δύναμης (UNPROFOR – UN Protection Force). Για τον Milošević η εκεχειρία που συμφωνήθηκε θα έδινε μία de facto αναγνώριση των εδαφών που κατέλαβε ο ΓΛΣ στο μέλλον, διότι με την τοποθέτηση της ειρηνευτικής δύναμης γίνονταν ο διαχωρισμός των κατακτημένων περιοχών από την Κροατία. Οι Κροάτες από την πλευρά τους ανασυντάσσονταν για να απελευθερώσουν τις κατεχόμενες περιοχές (Rogel, 1998: 25-27).

1.3 Η προετοιμασία των αντιμαχόμενων πλευρών στις ενδοκρατικές συγκρούσεις στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

Η γεωστρατηγική θέση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και η δημογραφική της κατάσταση υπήρξαν οι κύριοι παράγοντες των συγκρούσεων που ακολούθησαν από την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της. Ανάμεσα στις κατεχόμενες από τους Σέρβους περιοχές της Κροατίας στα βόρεια και δυτικά της σύνορα και τη Σερβία με το Μαυροβούνιο στα νότια και ανατολικά, η απόσχιση της θα σήμαινε παράλληλα και απώλεια εδαφών για την Σερβία.

Αποτελούμενη από τρεις εθνότητες στην απογραφή του 1991 από τα 4.400.000 του πληθυσμού το 43,7% ήταν Βόσνιοι Μουσουλμάνοι, το 31,4% Σέρβοι και το 17,3% Κροάτες (Χατζηπροδρομίδης, 1999:7).

Μέχρι την άνοιξη του 1992 οι πολεμικές προετοιμασίες και από τις τρεις πλευρές κατέστησαν την Βοσνία ένα τεράστιο στρατόπεδο. Στα τέλη του 1991 οργανώθηκαν

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

οι Βόσνιοι Μουσουλμάνοι με τα χαρακτηριστικά πράσινα μπερέ ο αριθμός των οποίων σύμφωνα με τον ηγέτη τους Alija Izetbegović κυμαινόταν από 35.000 με 40.000 όταν ξεκίνησαν οι διαμάχες. Από την άλλη πλευρά οι Κροάτες από την δυτική Ερζεγοβίνη επέστρεψαν από τον πόλεμο της Κροατίας προετοιμασμένοι για τη συμμετοχή τους σε νέες μάχες (Burg & Shoup, 1999: 130). Στη δυτική Ερζεγοβίνη που γειτνιάζε με την Κροατία κυμάτιζε ήδη η Κροάτικη σημαία με τους κατοίκους της να έχουν την υλική υποστήριξη της χώρας (Silber & Little, 1997: 212).

Τον Ιανουάριο του 1992 ο Milošević έδωσε μυστική εντολή να μετατεθούν όλοι οι Σέρβοι στρατιωτικοί του ΓΛΣ προερχόμενοι από την Βοσνία στην γενέτειρά τους. Με αυτό τον τρόπο την στιγμή της αναγνώρισης της Βοσνίας οι Σερβοβόσνιοι θα διέθεταν έναν στρατό έτοιμο 80.000 ανδρών για την έναρξη των εχθροπραξιών (Silber & Little, 1997: 218). Ήδη από το 1990 ο στενός συνεργάτης του Milošević, Mihalj Kertes διέταξε την αποστολή χιλιάδων όπλων κυρίως στις δύο περιοχές της Βοσνίας, το βορειοδυτικό τμήμα στην Bosanska Krajina και την ανατολική Ερζεγοβίνη. Έτσι όταν ξέσπασε ο πόλεμος οι παραστρατιωτικές οργανώσεις των Σέρβων ήταν πολύ καλά εξοπλισμένες (Glenny, 1992:150-151).

1.4 Η Επικράτηση των Σερβοβόσνιων στα πρώτα χρόνια του πολέμου στην Βοσνία- Ερζεγοβίνη (1992-1994)

Με την έναρξη των συγκρούσεων ο έλεγχος της επικράτειας με Σέρβικη πλειονότητα ήταν μία εύκολη υπόθεση, αλλά μεταξύ της Σερβίας και των Σέρβικων περιοχών της Βοσνίας υπήρχαν πόλεις όπου κατοικούσαν κυρίως Μουσουλμάνοι. Η κατάληψη τους είχε στρατηγική σημασία κυρίως διότι θα ένωνε την Σερβία με τους Σερβοβόσνιους, θα άνοιγε τον διάδρομο τροφοδοσίας και θα εξουδετέρωνε εχθρικές Μουσουλμανικές ένοπλες δυνάμεις.

Στις 1 Απριλίου 1992 οι παραστρατιωτικές δυνάμεις του Arkan κινήθηκαν προς την πόλη Bijeljina που αποτελούσε το στρατηγικό σταυροδρόμι στην βορειοανατολική Βοσνία κοντά στα σύνορα με την Σερβία. Ακολούθησε η κατάληψη της Μουσουλμανικής πόλης Zvornik ο πληθυσμός της οποίας εκδιώχθηκε από τις δυνάμεις του Σέρβου παραστρατιωτικού ηγέτη Vojislav Šešelj (Glenny, 1992:185).

Μέσα σε μετρικούς μήνες οι Σέρβοι είχαν επιτεθεί σε όλες τις Μουσουλμανικές πόλεις κατά μήκος του ποταμού Δρίνου (Drina) που γειτνιάζαν με την Σερβία. Η πρωτεύουσα της Βοσνίας πολιορκήθηκε και βομβαρδίστηκε από τον νεοσύστατο

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

στρατό της Βοσνιακής Σέρβικης Δημοκρατίας, υπό τη διοίκηση του στρατηγού Ratko Mladić. Η άμυνα της πόλης στηρίχθηκε στις ένοπλες ομάδες των Μουσουλμάνων (με τα πράσινα μπερέ) και τις τοπικές συμμορίες που την κράτησαν έως το τέλος του πολέμου. Τον Ιανουάριο του 1993 ξεκίνησαν οι διαμάχες μεταξύ Βόσνιων Κροατών και Μουσουλμάνων στην κεντρική Βοσνία. Οι Μουσουλμάνοι βρέθηκαν σε έναν πολυμέτωπο πόλεμο με δύο ισχυρούς αντιπάλους. Η κεντρική Μουσουλμανική Βοσνία περικυκλώθηκε από εχθρικές δυνάμεις και είχε αποκοπεί από το Σεράγεβο και τον υπόλοιπο κόσμο. Στην πόλη Mostar στην Ερζεγοβίνη οι Μουσουλμάνοι δέχτηκαν ισχυρούς βομβαρδισμούς και η Κροατική επιθετικότητα στόχευε στην μετατόπιση πληθυσμού και εθνοκάθαρση στην κοιλάδα του ποταμού Netreva (Burg & Shoup, 1999: 131-135). Μέχρι τον Δεκέμβριο του 1994 η Βοσνία μετρούσε 1000 ημέρες πόλεμου. Ο εκτιμώμενος αριθμός των θανάτων ήταν στους 200.000 και 2.000.000 πρόσφυγες. Οι Σέρβοβόσνιοι φαίνονταν οι μεγάλοι νικητές καταλαμβάνοντας το 70% της χώρας (Rogel, 1998:37).

2^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ (ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ)

Ο κατακερματισμός της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας συνοδεύτηκε από εκρήξεις βίας που θορύβησαν την Διεθνή Κοινότητα βλέποντας ότι μία χώρα της Ευρώπης ζούσε ξανά παρόμοιες σκηνές βαρβαρότητας με αυτές του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Βασικός στόχος των Σλοβένων και Κροατών ήταν η διεθνοποίηση του ζητήματος της ανεξαρτησίας και η περιθωριοποίηση της Σέρβικης πλευράς. Με την αποδοχή του σχεδίου Vance και την κατάπαυση του πυρός ο Milošević είχε αποκτήσει τον έλεγχο στο 1/3 της Κροατίας και ο Tudjman πέτυχε την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της χώρας. Η προβολή στα διεθνή μέσα της πολιορκίας και του βομβαρδισμού των πόλεων της Κροατίας κατά τη διάρκεια του πολέμου από τον ΓΛΣ, εμφάνισε την Σερβία ως ένα κράτος εισβολέα σε μία χώρα που υπερασπιζόταν την ανεξαρτησία της. Οι ενδοκρατικές συγκρούσεις που ακολούθησαν στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη και η ανθρωπιστική κρίση που προκλήθηκε κυρίως από την Σερβοβοσνιακή πλευρά οδήγησε στην πλήρη απομόνωση των ηγετών της από την Διεθνή κοινότητα και την υποστήριξη των Κροατών και Μουσουλμάνων. Για τα Ηνωμένα Έθνη πρόκειται για έναν πόλεμο στον οποίο εμπλεκόταν εξωτερικοί δρώντες. Όσο αφορά την Σερβία, ο έλεγχος του Σερβοβοσνιακού στρατού βρισκόταν υπό την διοίκηση του ΓΛΣ και στην περίπτωση της Κροατίας οι ένοπλες δυνάμεις της δρούσαν στην περιοχή παραβιάζοντας την εδαφική ακεραιότητα της Βοσνίας.

Στην παρούσα ενότητα αναλύεται η στάση των Η.Π.Α. και των χωρών της Ευρώπης την περίοδο της έναρξης της κρίσης και πως αυτή επηρεάστηκε από τα γεγονότα που ακολούθησαν. Στη συνέχεια γίνεται λόγος για την συνεισφορά των μέσων μαζικής ενημέρωσης της Δύσης, με την προβολή των εικόνων καταστροφής και την διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Στο τελευταίο μέρος της ενότητας που αφορά πόλεμο στην Βοσνία, η Διεθνής νομιμοποίηση για την Μουσουλμανική πλευρά επισφραγίστηκε με την υπογραφή συνεργασίας με τους Κροάτες κατόπιν πίεσεων από τις Η.Π.Α. τερματίζοντας τις συγκρούσεις μεταξύ τους και την δημιουργία ενός κοινού μετώπου εναντίον των Σέρβων.

Η διεθνής νομιμοποίηση του πολέμου υπήρξε καθοριστική για τις στρατιωτικές νίκες της Κροατομουσουλμανικής συμμαχίας για την επαναφορά των χαμένων

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

εδαφών. Η υπεροχή των Σέρβων τα πρώτα χρόνια του πολέμου περιορίστηκε με την υλική και διπλωματική υποστήριξη των αντιπάλων δυνάμεων από την Διεθνή κοινότητα. Πιθανότατα οι Σερβοβόσνιοι εάν είχαν κατορθώσει να κερδίσουν την εξωτερική νομιμοποίηση του πολέμου να είχαν εξασφαλίσει το 70% των περιοχών που είχαν καταλάβει ή να πετύχαιναν ευνοϊκότερους όρους για τον τερματισμό των συγκρούσεων. Πέρα όμως από τις εδαφικές απώλειες οι ηγέτες τους, Radovan Karadžić και ο στρατηγός Ratko Mladić κατηγορούνταν για εγκλήματα πολέμου και η διαπραγματεύση πλέον ήταν εφικτή μόνο δια μέσου του Σέρβου προέδρου Slobodan Milošević.

2.1 Η Στάση των Η.Π.Α. και των χωρών της Ευρώπης έναντι της απόσχισης της Σλοβενίας και Κροατίας.

Παράλληλα με την περίοδο της Γιουγκοσλαβικής κρίσης βαρυσήμαντα γεγονότα έλαβαν χώρα σε άλλα μέρη του κόσμου επισκιάζοντας οτιδήποτε συνέβαινε στα Βαλκάνια. Η πτώση του τείχους του Βερολίνου και η ενοποίηση της Γερμανίας, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης με τον κατακερματισμό της σε 15 ανεξάρτητα κράτη και η εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, αποτέλεσαν προτεραιότητα για την Αμερικάνικη διπλωματία, φέρνοντας την διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας σε δεύτερη μοίρα (Holbrooke, 1998: 32 ; Sell, 2002:142).

Άλλωστε με το τέλος του ψυχρού πολέμου η Γιουγκοσλαβία έχασε την στρατηγική της σημασία και κατ'επέκταση την ειδική σχέση συνεργασίας που επί 40 έτη διατηρούσε με τις Η.Π.Α. ως η χώρα εμπόδιο στην επέκταση της Σοβιετικής παρουσίας στην Δυτική Ευρώπη (Woodward, 2000:218).

Η άφιξη του Αμερικανού πρέσβη στο Βελιγράδι το 1989 Warren Zimmerman σηματοδότησε τις αλλαγές στις σχέσεις των Η.Π.Α – Γιουγκοσλαβίας. Οι δηλώσεις του ότι οι Η.Π.Α. θα υποστηρίξουν την ενότητα της Γιουγκοσλαβίας στο πλαίσιο της προόδου προς τη Δημοκρατία αλλά θα αντιταχθούν σε περίπτωση που επιβληθεί με τη βία, τον έφερε σε ρήξη με τον Milošević. Ο Zimmerman απέρριψε την πρόσκληση να παρευρεθεί στην εορταστική επέτειο των 600 χρόνων από την μάχη του Κοσόβου και ο Milošević αρνήθηκε να συναντηθεί μαζί του για διάστημα σχεδόν ενός έτους. (Sell, 2002: 143). Στις 21 Ιουνίου 1991, τέσσερις ημέρες πριν από την ανακοίνωση της ανεξαρτησίας από την Κροατία και τη Σλοβενία, επισκέφτηκε την Γιουγκοσλαβία ο υπουργός εξωτερικών των Η.Π.Α. James Baker ο οποίος είχε έντεκα συναντήσεις

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

σε μία ημέρα με τους Προέδρους των Δημοκρατιών και την Ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Το μήνυμα του υπουργού προς τους συνομιλητές του ήταν ότι μονομερείς ενέργειες για ανεξαρτησία δεν θα γίνονταν αποδεκτές από τις Η.Π.Α. και προειδοποίησε τον Milošević ότι έβλεπαν την πολιτική που ασκούσε ως την γενεσιουργό αιτία της Γιουγκοσλαβικής κρίσης (Sell, 2002:144).

Η Σλοβενία και Κροατία στην προσπάθεια τους να φέρουν την διεθνή κοινή γνώμη με το μέρος τους, έλαβαν την υποστήριξη του Βατικανού ως οι δύο καθολικές δημοκρατίες που αναζητούσαν την ανεξαρτησία τους καθώς επίσης την υποστήριξη της Δανίας, των δύο γειτονικών κρατών Αυστρίας, Ουγγαρίας και της Γερμανίας που είχε καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Για την Αυστρία η ανεξαρτητοποίηση της Σλοβενίας θα σήμαινε παράλληλα και πιο ασφαλή σύνορα με την απομάκρυνση της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας και κατ'επέκταση του ΓΛΣ. Η στάση της Ουγγαρίας διαφαινόταν από την παράνομη πώληση 36.000 με 50.000 όπλων τύπου Καλάσνικωφ στην Κροατία το 1990. Η κυβέρνηση της Ουγγαρίας στην εκστρατεία της για την υπεράσπιση των δικαιώματων των Ούγγρων και εκτός της χώρας έφερε ένταση στις σχέσεις με την Σερβία σχετικά με την τύχη της Ουγγρικής μειονότητας στην επαρχία της Βοϊβοντίνας (Woodward, 1995:148-162).

2.2 Η επίδραση του πολέμου στην Κροατία στην διαμόρφωση της Διεθνούς κοινής γνώμης.

Ο πρόεδρος της Κροατίας, Franjo Tuđman αντιλήφθηκε από νωρίς ότι ο δρόμος προς την ανεξαρτησία θα περνούσε δια μέσου της Διεθνούς αναγνώρισης και στόχευε στην υποστήριξη των ξένων δυνάμεων και την διπλωματική απομόνωση των Σέρβων.

Με αφορμή την στρατιωτική παρέμβαση στην Σλοβενία, ο υπουργός άμυνας Martin Špegelj πρότεινε την κήρυξη πολέμου στον ΓΛΣ, την περικύκλωση των στρατοπέδων και την σύλληψη των αξιωματικών. Η άρνηση του Tuđman που οδήγησε στην παραίτηση του υπουργού, στηρίχθηκε στο επιχείρημα ότι η Κροατία δεν ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει τον ΓΛΣ και επιθυμούσε να δει ο κόσμος ότι ο πόλεμος δεν ήταν δική του επιλογή. Η κήρυξη του από την πλευρά του θα προκαλούσε την διεθνή κατακραυγή και θα ήταν «αυτοκτονία» για το νεοσύστατο κράτος. Η πολιορκία των στρατοπέδων και η κινητοποίηση των κροατικών ενόπλων δυνάμεων έγινε έπειτα από

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

την εξέγερση των Σέρβων της Κραϊνα (Krajina) και τον βομβαρδισμό των Κροατικών πόλεων από τον ΓΛΣ (Silber & Little, 1997: 169-189).

Η Σερβική επιθετικότητα στις πόλεις Vukovar και Dubrovnik προκάλεσε την αποστροφή της Διεθνούς κοινής γνώμης και την συμπάθεια προς τον Κροατικό λαό. Οι τηλεθεατές από διάφορες χώρες έβλεπαν εικόνες καταστροφής από το Dubrovnik που αποτελούσε έναν από τους καλύτερους τουριστικούς προορισμούς (Štikonač 2000:166). Πολλές φορές η στρατιωτική εμπλοκή δεν αποσκοπούσε στην απόκτηση του ελέγχου μιας περιοχής, αλλά στην προβολή των εχθροπραξιών και τη θυματοποίηση τους προκειμένου να λάβουν την υποστήριξη ξένων δυνάμεων. Η Κροατική κυβέρνηση για παράδειγμα τοποθέτησε σκοπευτές στα τείχη της πόλης του Dubrovnik για να τραβήξει τα πυρά του ΓΛΣ προσελκύοντας την παγκόσμια προσοχή επιδεικνύοντας τον Σέρβικο επεκτατισμό (Woodward, 2000: 236).

Η διεθνοποίηση του πολέμου στην Κροατία με την συμφωνία κατάπαυσης του πυρός και την τοποθέτηση ειρηνευτικής δύναμης από τα Ηνωμένα Έθνη αποτέλεσε για τον Tudjman μια διπλωματική επιτυχία. Μέχρι το τέλος της χρονιάς είχε κερδίσει την ανεξαρτησία της χώρας και επικεντρώθηκε στον επόμενο στόχο της επανάκτησης των χαμένων εδαφών (Silber & Little, 1997: 169-189).

2.3 Η Διεθνής νομιμοποίηση της Κροατο-Μουσουλμανικής Συμμαχίας και η περιθωριοποίηση των Σέρβων στον πόλεμο της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης.

Η αποχώρηση της Κροατίας και της Σλοβενίας από την Γιουγκοσλαβική ομοσπονδία έφερε ένα τεράστιο δίλημμα στον Μουσουλμάνο πρόεδρο της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης, Alija Izetbegović. Εάν θα παρέμενε η Βοσνία στην Σερβοκρατούμενη πλέον Γιουγκοσλαβία, οι Μουσουλμάνοι θα αποτελούσαν μια μικρή μειοψηφία χωρίς καμία εξουσία, υπό τον έλεγχο του Milošević, ενώ με την απόσχιση της θα κυβερνούσαν μια χώρα στην οποία υπερερούσαν ήδη αριθμητικά σε σχέση με τις άλλες εθνότητες με τις οποίες ωστόσο θα έρχοταν σε σύγκρουση.

Με την αναγνώριση της ανεξαρτησίας από την Ευρωπαϊκή κοινότητα ξεκίνησαν οι εχθροπραξίες με τους Σερβοβόσνιους να αγωνίζονται για την παραμονή τους στην Γιουγκοσλαβία, τους Μουσουλμάνους για την κυρίαρχία του νέου ανεξάρτητου κράτους και τους Κροάτες της Δυτικής Ερζεγοβίνης για την εξασφάλιση της δικής τους κυριαρχίας στα εδάφη που κατείχαν (Silber & Little, 1997: 201-221; Udovički & Štikonač, 2000: 179). Το 1994 σε μία έκθεση των Ηνωμένων εθνών καταγράφηκαν

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

83 παραστρατιωτικές ομάδες που πολεμούσαν στην Βοσνία και την Κροατία , από τις οποίες οι 56 ήταν Σέρβικες, 13 Κροατικές και 14 Μουσουλμανικές. Από την Σέρβικη πλευρά οι περισσότερες ήταν μικρές σε αριθμό αλλά το ίδιο φονικές με αυτές του Arkan και του Šešelj (Judah, 1997: 185). Η εισβολή των δυνάμεων του Arkan ήταν ο κύριος λόγος της κλιμάκωσης των εντάσεων στην Βοσνία που προκάλεσε την οργανωμένη αντίδραση της Διεθνούς κοινότητας καθώς και τις αγωνιώδεις προσφυγές του Izetbegović για να σταματήσουν οι εχθροπραξίες. (Burg & Shoup, 1999: 119). Τον Μάιο του 1992 οι Η.Π.Α. επικεντρώθηκαν στην ανθρωπιστική κρίση στην Βοσνία. Ο υπουργός εξωτερικών James Baker δήλωσε ότι η κατάσταση στην Βοσνία είχε εξελιχθεί σε έναν ανθρώπινο εφιάλτη και παρότρυνε την Ε.Κ. να δραστηριοποιηθεί προς επίλυση της κρίσης. Στις 26 Μαΐου οι Η.Π.Α. και η Ε.Κ. είχαν συμφωνήσει σε ένα σχέδιο υποβολής κυρώσεων στην Σερβία. Εντούτοις με την Ρωσική αντίθεση ήταν πολύ αβέβαιο ότι ένα ψήφισμα για κυρώσεις θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Ο βομβαρδισμός σε δρόμο του Βελιγραδίου την στιγμή που άμαχοι Μουσουλμάνοι περίμεναν στην ουρά για ψωμί και η προβολή της καταστροφής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κινητοποίησε το Συμβούλιο Ασφαλείας και προκάλεσε την οργή του Ρώσου Προέδρου Boris Yeltsin που ανακάλεσε την ένσταση του για την υποβολή κυρώσεων στη Σερβία. Οι Η.Π.Α. έβλεπαν τις κυρώσεις ως ένα τιμωρητικό μέτρο που θα περιθωριοποιούσε την Σερβία και πιθανότατα θα έριχνε το καθεστώς Milošević (Burg & Shoup, 1999: 203-211) . Τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1992 δυτικοί δημοσιογράφοι αποκάλυψαν την ύπαρξη στρατοπέδων κράτησης Μουσουλμάνων αιχμαλώτων που ζούσαν υπό άθλιες συνθήκες. Η είδηση για την ύπαρξη των στρατοπέδων προκάλεσε την Διεθνή κατακραυγή και δυσχέρανε την θέση του Milošević σε μία περίοδο που ήλπιζε να φέρει ένα τέλος στην διαμάχη της Βοσνίας με Σέρβικους όρους. Οι μαζικές δολοφονίες ωστόσο και οι καταστροφές δεν περιορίστηκαν μόνο στις Σερβοκρατούμενες περιοχές. Πολλές ήταν οι περιπτώσεις όπου Σέρβοι και Κροάτες αποτέλεσαν στόχους ή υπήρξαν θύματα εθνοκάθαρσης στις οποίες δεν δόθηκε η ίδια δημοσιότητα, ειδικότερα στους Σέρβους αιχμαλώτους στο Σεράγεβο (Burg & Shoup, 1999: 171:185).

Το 1994 οι Η.Π.Α. αντιλαμβανόμενη το μέγεθος της κρίσης με την εμφανή υπεροχή των Σέρβων, πίεσε δια μέσου του ειδικού απεσταλμένου της Charles Redman την Κροατία να προχωρήσει στον τερματισμό των εχθροπραξιών με τους Μουσουλμάνους και την δημιουργία συνεργασίας για την αντιμετώπιση του κοινού

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

μετώπου με τους Σερβοβόσνιους. Τα στρατόπεδα κράτησης στην Ερζεγοβίνη από τους Κροάτες εμφάνιζαν τις ίδιες εικόνες με αυτά των Σέρβων και κινδύνευε η Κροατική πλευρά να κατηγορηθεί για εγκλήματα πολέμου. Υπό την απειλή της διπλωματικής απομόνωσης και της επιβολής κυρώσεων η Κροατία αποδέχτηκε την πρόταση για συνεργασία με τους Μουσουλμάνους και την απελευθέρωση των αιχμαλώτων. Στις 16 Φεβρουαρίου ο Charles Redman και ο πρεσβευτής των Η.Π.Α. στην Κροατία Peter Galbraith, παρότρυναν τον Tudjman να εγκαταλείψει την ιδέα δημιουργίας Κροατικού κρατιδίου εντός της Βοσνίας. Σε αντάλλαγμα υποσχέθηκαν να βοηθήσουν στην οικονομική, πολιτική και στρατιωτική ενσωμάτωση με την δύση (Silber & Little, 1997: 319-323).

3^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ)

Οι ανισότητες στην οικονομική ισχύ των δημοκρατιών της Ομοσπονδίας και το χάσμα που δημιουργήθηκε μεταξύ του πλούσιου Βορρά και του φτωχού Νότου, ώθησε τις πρώτες πιο κοντά στην απόφαση για ανεξαρτησία. Η διακοπή των συναλλαγών στην αρχή της κρίσης έφερε τα πρώτα συμπτώματα της οικονομικής ύφεσης της Σερβίας και του Μαυροβουνίου. Στην παρούσα ενότητα περιγράφεται η οικονομική διάσταση του πολέμου με την παρουσίαση αρχικά της ανομοιομορφίας των Δημοκρατιών και την κρίση που αντιμετώπιζε η Ομοσπονδία τις δεκαετίες που προηγήθηκαν του πολέμου. Στη συνέχεια στο δεύτερο μέρος της ενότητας γίνεται λόγος για τις Διεθνείς κυρώσεις που επιβλήθηκαν με αφορμή τον βομβαρδισμό αμάχων στο Σεράγεβο και τις επιπτώσεις στην οικονομία της Σερβίας και Μαυροβουνίου. Η κάμψη της θέλησης του πληθυσμού δεν επετεύχθη καθώς ο Σέρβικος λαός ήταν διατεθειμένος να υποστεί τις συνέπειες της κρίσης για την υποστήριξη των Σέρβων εκτός χώρας. Το λαθρεμπόριο, η μαύρη αγορά και ο υπερπληθωρισμός έλαβαν ανεξέλεγκτες διαστάσεις. Ο Milošević παρέμεινε στην εξουσία, ωστόσο ο ρυθμός της οικονομικής φθοράς είχε άμεση επίδραση στην αποδοχή από την πλευρά του, του σχεδίου Vance–Owen για τον τερματισμό του πολέμου. Η απόρριψη του σχεδίου από τους Σερβοβόσνιους έφερε την ηγεσία τους σε ρήξη με τον Milošević ο οποίος ήλπιζε στην άρση των κυρώσεων.

Η Διεθνής κοινότητα δεν κατόρθωσε να τερματίσει τον πόλεμο με την επιβολή κυρώσεων, επέφερε όμως ένα πλήγμα στις σχέσεις του Milošević με τον Radovan Karadžić και την πλήρη απομόνωση της Σερβοβοσνιακής πλευράς δίνοντας ένα στρατηγικό πλεονέκτημα στους Μουσουλμάνους και τους Κροάτες.

3.1 Η οικονομική στασιμότητα της Γιουγκοσλαβικής οικονομίας και η ανομοιομορφία των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών της.

Τη δεκαετία του 1970 η Γιουγκοσλαβία αντιμετώπισε οικονομική στασιμότητα και προσέφυγε σε εξωτερικό δανεισμό. Τα δάνεια εξυπηρετούσαν δύο στόχους, την δυνατότητα εισαγωγής προηγμένης τεχνολογίας για την βελτίωση της Διεθνούς ανταγωνιστικότητας της και την απόκτηση χρόνου για την προσαρμογή της εγχώριας

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

βιομηχανίας τόσο στις υψηλότερες τιμές πετρελαίου όσο και σε άλλα βασικά προϊόντα. Η δυσμενής οικονομική κατάσταση της Ομοσπονδίας επιβαρύνθηκε ακόμη περισσότερο με την αύξηση του κόστους δανεισμού λόγω της υπερβολικής αύξησης των επιτοκίων (Woodward, 1995: 48).

Οι εμφανείς αδυναμίες της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας μεγέθυναν το εξωτερικό χρέος όπου το 1988 έφτασε στα 23 Δισεκατομμύρια με την ανεργία να βρίσκεται στο 17% (Thomas, 1999: 26).

Η οικονομική κρίση ανέδειξε την ανομοιομορφία των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών και τον διαχωρισμό τους στον πλούσιο Βορρά και τον φτωχό Νότο. Η Σλοβενία εξήγαγε προϊόντα και η Κροατία αποκόμιζε κέρδη ως τουριστικός προορισμός. Από την άλλη πλευρά στις νότιες Δημοκρατίες, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, το Μαυροβούνιο και η Σερβία ήταν περισσότερο εξαρτημένες από τον Ομοσπονδιακό προϋπολογισμό (Καιρίδης 2015: 228).

Οι πρώτες απώλειες για την Σέρβικη οικονομία την έναρξη της κρίσης διαφάνηκε όταν έχασε τις πρώην εγχώριες αγορές της. Η Κροατία και η Σλοβενία ήταν πιο βιομηχανικές από την Σερβία, αλλά η τελευταία υπήρξε ο βασικός προμηθευτής τους. Το 70% της παραγωγής της Σερβίας εξαγόταν είτε σε άλλες Δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, είτε στο εξωτερικό πλην όμως από αυτό το ποσοστό μόνο το 20% ήταν οι πραγματικές εξαγωγές εκτός Γιουγκοσλαβίας, συνεπώς με την έναρξη της κρίσης τα έσοδα της ελαττώθηκαν αισθητά (Judah, 1997: 260).

Η Βοσνία-ερζεγοβίνη αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα πολύ πριν από την διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας. Σε σχέση με τις άλλες Δημοκρατίες το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν μεγαλύτερο μόνο από την φτωχότερη Γ.Δ. της Μακεδονίας, πολύ μικρότερο από τις δύο πιο πλούσιες, την Κροατία και την Σλοβενία και 32% λιγότερο από τον μέσο όρο της Ομοσπονδίας. Σε αντίθεση με την Κροατία και Σλοβενία για τις οποίες η απόσχιση σήμαινε οικονομικά οφέλη, η Βοσνιακή οικονομία δεν ήταν ούτε εφημερεύουσα, ούτε ανεξάρτητη για να επωφεληθεί και να ακολουθήσει την ίδια πορεία. (Cousens, & Cater, 2001: 87). Απεναντίας ήταν απόλυτα εξαρτημένη από εισαγωγές τροφίμων και με την επιβολή εμπορικού προϊόντων από την Κροατία και την Σερβία στο τέλος του 1991, προκειμένου να φθείρουν την οικονομία της και να διευκολύνουν τους αντίστοιχους πολεμικούς τους στόχους, τα αποτελέσματα ήταν καταστροφικά (Woodward, 1995: 264).

3.2 Οι Διεθνείς κυρώσεις κατά της Σερβίας-Μαυροβουνίου και οι επιπτώσεις στην οικονομική υποστήριξη του πολέμου.

Όπως αναφέρθηκε στην 1^η ενότητα η Κροατία δεν ήταν σε θέση στην έναρξη της κρίσης να επιτεθεί στην Σερβία παρόλους τους ισχυρισμούς της ότι βίωνε έναν ακήρυχτο πόλεμο εις βάρος της. Η κυβέρνηση του Ζάγκρεμπ αντιλαμβανόταν ότι πίσω από τον στρατηγικό της στόχο που ήταν η Διεθνής αναγνώριση, η μόνη δυνατότητα αποδυνάμωσης της Σερβίας θα επιτυγχάνοταν με οικονομικά μέσα. Κατόπιν τούτου διέκοψε την προμήθεια υλικών κατασκευής αρμάτων μάχης και άλλων οπλικών συστημάτων και σταμάτησε την προμήθεια πετρελαίου από το λιμάνι της Rijeka (Glenny, 1992:103).

Η διακοπή των συναλλαγών έπληξε σοβαρά τις δύο χώρες ωστόσο η πραγματική αποδυνάμωση της Σερβικής οικονομίας επήλθε από την παρέμβαση της Διεθνούς κοινότητας.

Στις 30 Μαΐου του 1992 το Συμβούλιο Ασφαλείας πέρασε το ψήφισμα 757 με το οποίο διακόπηκαν οι εισαγωγές από την Σερβία και το Μαυροβούνιο και απαγορεύοταν οι εξαγωγές συμπεριλαμβανομένου και του πετρελαίου με την εξαίρεση προμηθειών για φαρμακευτικούς λόγους και τροφίμων που είχαν την έγκριση της επιτροπής κυρώσεων των Ηνωμένων Εθνών. Η αποσύνθεση της πρώην Γιουγκοσλαβικής αγοράς σε συνδυασμό με τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν και το κόστος της χρηματοδότησης του πολέμου, επιβάρυναν αισθητά την Σερβία, ωστόσο ως χώρα παραγωγής τροφίμων δεν είχε την ανάγκη εισαγωγής τους και μπορούσε να συντηρηθεί. (Judah, 1997: 261-262).

Όπως ήταν αναμενόμενο οι οικονομικές κυρώσεις μείωσαν την παραγωγή στη χώρα. Μόνο το 10% των εργοστασίων λειτουργούσε κανονικά και η ανεργία αυξήθηκε από το 20% στο 50%. Η αδυναμία δανεισμού από το εξωτερικό, έφερε τη Σερβία στην δύσκολη θέση να χρηματοδοτεί τις κρατικές δομές τις εκτυπώνοντας χρήματα. Ο υπερπληθωρισμός έφτασε να κινείται με αύξηση τιμών στα 18,7% την ημέρα, 21.190% το μήνα και 286.000.000.000% το χρόνο. Οι μεταβολές των τιμών θύμιζαν τον υπερπληθωρισμό που βίωνε η Δημοκρατία της Βαϊμάρης το 1923 (Sell, 2002:164-165). Τα χρόνια του υπερπληθωρισμού η Εθνική τράπεζα της Σερβίας τύπωσε 33 νέα χαρτονομίσματα, 24 μόνο το 1993. Το μεγαλύτερο χαρτονόμισμα έφτασε στο ποσό των 50.000.000.000 Διναριών και η αξία του ήταν ασήμαντη δύο εβδομάδες αμέσως μετά από την κυκλοφορία του. Οι εμπορικές συναλλαγές γίνονταν πλέον με το Γερμανικά μάρκα εξαιτίας της ανασφάλειας που προκαλούσε η συνεχής

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

υποτίμηση του εθνικού νομίσματος και της χαμένης αξίας των Διναρίων (Judah, 1997:268- 269).

Η απαγόρευση των εμπορικών συναλλαγών με την Σερβία όπως ήταν αναμενόμενο επέφερε και μείωση των εσόδων στις γειτονικές χώρες όπως την Ρουμανία και την Βουλγαρία. Ως αποτέλεσμα αυτής της φθοράς το λαθρεμπόριο μεταξύ των χωρών έλαβε ανεξέλεγκτες διαστάσεις. Η Βόρεια Μακεδονία (επίσημη ονομασία που έλαβε στις 12 Φεβρουαρίου του 2019) ήταν απόλυτα εξαρτημένη από τις εμπορικές συναλλαγές με την Σερβία και το Μαυροβούνιο και ως εκ τούτου συνέχιζε τη λαθραία μεταφορά προϊόντων παραβιάζοντας τις κυρώσεις, υπό την ανοχή ωστόσο της Διεθνούς κοινότητας, η οποία εάν θα λάμβανε τιμωρητικά μέτρα, πιθανόν να προκαλούσε την αποσταθεροποίηση της. (Sell, 2002:169-170).

Η κατάρρευση της Σέρβικης οικονομίας δεν έριξε το καθεστώς Μилоšević, ούτε προκάλεσε εσωτερικές αναταραχές.

Όταν επιβλήθηκαν οι κυρώσεις από τα Η.Ε. ο Μилоšević δήλωσε ότι «αυτό είναι το κόστος που πρέπει να πληρώσουμε που υποστηρίζουμε τους Σέρβους εκτός Σερβίας». Με αυτό τον τρόπο ο Σέρβικος λαός μπορούσε να ανεχθεί την κάθε δυσκολία που θα προέκυπτε (Judah, 1997:261). Εντούτοις οι οικονομικές κυρώσεις είχαν επιπτώσεις στην πολιτική που ακολούθησε στον πόλεμο της Βοσνίας. Το σχέδιο Vance–Owen που προτάθηκε για τον τερματισμό του πολέμου βρήκε θετική ανταπόκριση από τον Μилоšević ο οποίος πίστευε ότι είτε με την αποδοχή από τους Σερβοβόσνιους είτε με την απόρριψη του, θα κέρδιζε την υποστήριξη της Δύσης για την άρση των κυρώσεων. Η απόρριψη του σχεδίου από τους Σερβοβόσνιους έφερε και την εγκατάλειψη της υλικής υποστήριξης από την κυβέρνηση Μилоšević των Σέρβων της Κροατίας και της Βοσνίας με την ελπίδα της άρσης των κυρώσεων (Burg & Shoup, 1999: 249).

4^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΟΛΥΚΟΜΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΚΑΙ Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ)

Ο Slobodan Milošević και ο Franjo Tuđman υπήρξαν οι κύριοι πρωταγωνιστές της Γιουγκοσλαβικής κρίσης. Ο τρόπος με τον οποίο ανήλθαν στην εξουσία και η πολιτική που ακολούθησαν, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, συνέβαλε καθοριστικά στην έναρξη των εχθροπραξιών σε έναν πόλεμο που οδήγησε σε εθνοκάθαρση και ανθρωπιστική κρίση. Η μετάβαση από τον κομμουνισμό στον εθνικισμό φανερά επηρεασμένη από την ρητορική που εφάρμοσαν ο ηγέτες των δύο ισχυρών Δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας, επιδείνωσε τις ήδη τεταμένες σχέσεις των εθνοτήτων και η σύγκρουση πλέον ήταν αναπόφευκτη.

Οι πρώτες πολεμικές συγκρούσεις ανέδειξαν και την αδυναμία του ΓΛΣ όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο. Η αδράνεια στην οποία περιήλθαν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις οφειλόταν κυρίως στην απροθυμία των Σέρβων στρατιωτών να υλοποιήσουν το όραμα της Μεγάλης Σερβίας. Από την άλλη πλευρά η εισβολή του ΓΛΣ στις κροατικές πόλεις, ενίσχυσε το πατριωτικό συναίσθημα των Κροατών που κλήθηκαν και ανταποκρίθηκαν άμεσα στο κάλεσμα της υπεράσπισης της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας.

Στην παρούσα ενότητα γίνεται λόγος για τον εθνικό χαρακτήρα των εκλογών και πως τα αποτελέσματα του σε κάθε Δημοκρατία οδήγησαν στον βίαιο διαμελισμό της Ομοσπονδίας. Στη συνέχεια περιγράφεται η εσωτερική νομιμοποίηση του πολέμου, η οποία υπήρξε διαφορετική στις δύο ισχυρές δημοκρατίες, τη Σερβία και την Κροατία. Η Βοσνία υπήρξε η χώρα η οποία κλονίστηκε περισσότερο από όλα τα μέρη της Γιουγκοσλαβίας κυρίως διότι στον αιματηρό εμφύλιο συμμετείχαν με έμμεσο ή άμεσο τρόπο η Σερβία και η Κροατία υποστηρίζοντας τις δύο από τις τρεις εθνότητες.

4.1 Η Άνοδος του Slobodan Milošević στην εξουσία

Το 1984 ο Milošević ανέλαβε την προεδρία της κομματικής οργάνωσης του Βελιγραδίου και με την υποστήριξη του στενού του φίλου Ivan Stambolić, προέδρου της Σερβίας, εκλέχθηκε γραμματέας του Σέρβικου κόμματος το 1986 (Καιρίδης, 2015).

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Τον Απρίλιο του 1987 ταξίδεψε για την πόλη Κοσοβο polje στις παρυφές της Pristina απεσταλμένος από τον Stambolić για να συναντηθεί με στελέχη του τοπικού κόμματος. Στην περιοχή συγκεντρώθηκαν 15.000 Σέρβοι διαδηλωτές διαμαρτυρόμενοι για την Αλβανική καταπίεση και περιθωριοποίηση τους στην επαρχία του κοσόβου. Ακολούθησαν συμπλοκές με την τοπική Αλβανική αστυνομία οι οποίες σταμάτησαν με την παρέμβαση του Milošević. Η περίφημη δήλωση του ότι «κανένας δεν μπορεί να τολμήσει να σας χτυπήσει» που προβλήθηκε στην τηλεόραση έδωσε την εικόνα ενός ηγέτη ο οποίος θα προστάτευε τον Σέρβικο πληθυσμό, κερδίζοντας με αυτό τον τρόπο την εμπιστοσύνη τους. Ενισχυμένος με την αυξημένη δημοτικότητα του ο Milošević προχώρησε στην απόκτηση του ελέγχου της Σερβικής κυβέρνησης και των αυτόνομων επαρχιών της Βοϊβοντίνας και του Κοσόβου. Στις 23 Σεπτεμβρίου του 1987 αναγκάζει σε παραίτηση έναν από τους μεγάλους πολιτικούς του αντιπάλους τον Dragiša Pavlović στην 8η Σύνοδο Ολομέλειας της Κεντρικής Επιτροπής του Συνδέσμου Κομμουνιστών της Σερβίας (Thomas, 1999).

Με την βοήθεια των υποστηρικτών του οργανώθηκαν εκδηλώσεις διαμαρτυρίας στις περιοχές της Βοϊβοντίνας, του Κοσόβου και του Μαυροβούνιου κατορθώνοντας να ανατρέψει τις τοπικές ηγεσίες και να πετύχει την αντικατάσταση τους με νέες προσηλωμένες στην δική του πολιτική (Καιρίδης , 2015).

Ωστόσο το Κόσοβο όπου μόλις το 1/10 του πληθυσμού ήταν Σέρβοι, αντιμετώπισε αντιδράσεις στην τοποθέτηση των φιλικά προσκείμενων πολιτικών στην εξουσία. Στις 20 Φεβρουαρίου του 1989 στα ορυχεία Τρερσα οι εργάτες προχώρησαν σε απεργία απαιτώντας την απομάκρυνση των τοποθετημένων από τον Milošević πολιτικών αρχών του Κοσόβου και την επιστροφή του Αλβανού ηγέτη τους Azem Vllasi. Το αποτέλεσμα ήταν 180 από αυτούς να βρεθούν στο νοσοκομείο μετά από μία εβδομάδα παραμονής στα ορυχεία και την παραίτηση της ηγεσίας (Rahman Morina, Ali Shukria και Husamedin Azemi) του κόμματος του Κοσόβου. Η αντίδραση στην Αλβανική κινητοποίηση στο Κόσοβο ξεκίνησε από το Βελιγράδι όπου πλήθος κόσμου συγκεντρώθηκε φωνάζοντας συνθήματα υπέρ του Milošević, απαιτώντας την σύλληψη του Azem Vllasi και την παρέμβαση του για την επαναφορά της τάξης στη περιοχή. Η επόμενη μέρα έφερε τα Γιουγκοσλάβικα άρματα μάχης για την ανάκτηση του ελέγχου από την Σερβία της επαρχίας του Κοσόβου (Silber & Little, 1997: 58-70).

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Η επικράτηση του Milošević στην Σερβία με τις δύο αυτόνομες περιοχές (Κοσόβο και βοϊβοντίνια) καθώς και η ένταξη του Μαυροβουνίου στη σφαίρα επιρροής του, του έδωσε την ισχύ των τεσσάρων από τα οχτώ μέλη της συλλογικής ομοσπονδιακής προεδρίας της Γιουγκοσλαβίας. Πρακτικά αυτό σήμαινε ότι καμία απόφαση δεν θα μπορούσε να ληφθεί χωρίς την συγκατάθεση του και με την υποστήριξη ενός ακόμη μέλους αποκτούσε την επιθυμητή πλειοψηφία για θέματα ασφαλείας και χρήση των στρατιωτικών δυνάμεων της ομοσπονδίας. Μετά τον θάνατο του Τίτο (Josip Broz Tito) τον ρόλο του κυβερνήτη της χώρας ανέλαβε το συλλογικό προεδρείο με έναν εκπρόσωπο από κάθε σοσιαλιστική δημοκρατία και αυτόνομη επαρχία. (Sell, 2002: 95).

Ο Σέρβικος λαός έβλεπε στο πρόσωπο του Milošević έναν ηγέτη που θα ισχυροποιούσε την Σερβία την οποία θεωρούσαν ότι είχε αποδυναμωθεί προς όφελος των υπολοίπων μερών της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας. Η μετάβαση από τον κομμουνισμό στον εθνικισμό ήταν πλέον γεγονός και πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις με τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές στις Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας.

4.2 Η συμβολή του αποτελέσματος των πρώτων πολυκομματικών εκλογών στην Κρίση

Το 1990 πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες ελεύθερες εκλογές σε κάθε μία Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ξεχωριστά επιταχύνοντας την αποσύνθεση της. Στην Σερβία και την Κροατία οι κομμουνιστές επιδίωξαν να νομιμοποιήσουν την θέση τους μέσω ελεύθερων εκλογών και να συνεχίσουν την κυβερνητική τους διαδρομή στο νέο πολιτικό πολυκομματικό σύστημα. Το πλειοψηφικό σύστημα που εφαρμόστηκε έδωσε στους νικητές την απόλυτη κυριαρχία σε αριθμό εδρών στην βουλή και μία αδύναμη αντιπολίτευση. Οι κομμουνιστές του Ivica Račan ηττήθηκαν στην Κροατία, με τον εθνικιστή ηγέτη του Κόμματος της Δημοκρατικής Κροατικής Ένωσης (ΚΔΕ/HDZ) Franjo Tuđman να καταλαμβάνει το 67,5% των εδρών από το 41,5% των ψήφων, ενώ στην Σερβία οι κομμουνιστές με το μετονομαζόμενο Σοσιαλιστικό Κόμμα της Σερβίας και επικεφαλής τον Slobodan Milošević κέρδισαν το 77,6% των εδρών με το 46% των ψήφων (Vejvoda, 1996 :23).

Σύμφωνα με τον Δημήτρη Καιρίδη (2015) οι εκλογές σε επίπεδο Δημοκρατιών ευνόησαν τους εθνικιστές και αποδυνάμωσαν τους Γιουγκοσλαβιστές με δεδομένο

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

ότι ο χαρακτήρας των εκλογών ήταν εθνοτικός και όχι Δι-εθνοτικός. Εκτός από την Σερβία, οι σοσιαλιστές παρέμειναν στην εξουσία στη Γ.Δ. της Μακεδονίας και το Μαυροβούνιο.

Κρίσιμες αποδείχθηκαν και οι εκλογές στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη φανερά επηρεασμένες από αυτές που προηγήθηκαν στην Σλοβενία και Κροατία, εντείνοντας την πόλωση μεταξύ Κροατών και Σέρβων, με τα τρία εθνικιστικά κόμματα να εκπροσωπούνται από τις τρεις εθνότητες σε αναλογία πληθυσμού, περιθωριοποιώντας τις Δημοκρατικές και πρώην κομμουνιστικές παρατάξεις (Burg & Shour, 1999: 56:57).

4.3 Η εσωτερική νομιμοποίηση και η ανταπόκριση του τοπικού πληθυσμού στις πολεμικές επιχειρήσεις

Ο θρίαμβος του Milošević επισκιάστηκε τρεις μήνες μετά την εκλογή του από μαζικές διαδηλώσεις στο Βελιγράδι, ως αντίδραση στην αυξανόμενη πόλωση στο εσωτερικό της Γιουγκοσλαβίας. Η δημοτικότητα του προέδρου της Σερβίας κλονιζόταν και η μόνη λύση ήταν η εξαγωγή της κρίσης στην Κροατία του Franjo Tuđman η οποία ήδη έδειχνε τις προθέσεις της υποβαθμίζοντας τους Σέρβους κατοίκους της (Καιρίδης 2015: 246).

Η επαναφορά του Κροατικού συμβόλου της κόκκινης «σκακιάρας» (šahonjica) θύμιζε στους Σέρβους της Κραϊνα (Krajina) τις ακρότητες που είχαν υποστεί στον Β' παγκόσμιο πόλεμο ενισχύοντας την Σέρβικη προπαγάνδα του Βελιγραδίου (Silber & Little, 1997: 98).

Ο Milošević μετά την άνοδο του στην εξουσία, έδωσε ελάχιστες συνεντεύξεις και σπάνια εμφανιζόταν στην τηλεόραση. Καθόλη τη διάρκεια του πολέμου δεν επισπεύτηκε ποτέ τις ένοπλες δυνάμεις στο μέτωπο ή τραυματισμένους στρατιώτες σε νοσοκομεία. Η αποφυγή αυτή οφείλοταν κυρίως στην πιθανότητα να συναντήσει αρνητικές συμπεριφορές και δυσμενή σχόλια που θα έβλαπταν την εικόνα του. Γνώριζε πολύ καλά ότι ο πόλεμος στην Κροατία και αυτοί που ακολούθησαν στην Βοσνία και το κόσοβο ήταν αντιδημοφιλής στους περισσότερους Σέρβους. Άλλωστε παρόλη την υπεροχή του ΓΛΣ σε αριθμούς, οργάνωση και όπλα, μόλις ξεκίνησαν οι εχθροπραξίες, λίγοι ήταν οι Σέρβοι που προθυμοποιήθηκαν να πολεμήσουν για την υλοποίηση του οράματος του για την μεγάλη Σερβία (Sell, 2002: 150-151).

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Ακόμα υπήρχαν και αρκετοί Σέρβοι της Κροατίας που αντιτίθονταν στον πόλεμο και αρνούταν να πολεμήσουν ενάντια στους γείτονες τους, με κόστος πολλές φορές την ίδια τους τη ζωή. Μάλιστα ορισμένοι ενσωματωνόταν σε ένοπλες ομάδες, υπό τον φόβο και την απειλή εξόντωσης της οικογένειάς τους. Καθοριστικός ήταν ο ρόλος των παραστρατιωτικών, το κίνητρο των οποίων για την είσοδο τους στον πόλεμο της Κραϊνα (Krajina) και σε άλλα μέρη, ήταν οι λεηλασίες (Štikovac, 2000: 163-164).

Στην Κροατία και την Σλοβενία ο ΓΛΣ βρέθηκε σε λάθος θέση διότι επρόκειτο για έναν στρατό που θα υπερασπιζόταν τα εδάφη της ομοσπονδίας και όχι έναν στρατό παραταγμένο για εμφύλιο πόλεμο. Η δράση του δεν ακολούθησε ύστερα από κήρυξη πολέμου και δεν υπήρχε καμία γενική κινητοποίηση και εθνική συναίνεση (Vasić, 1996: 129).

Από την άλλη πλευρά στην Κροατική βουλή οι ακραίοι της Δεξιάς πτέρυγας του κόμματος του Tuđman πρότειναν την κήρυξη του πολέμου απειλώντας εμμέσως την καθαίρεση του σε περίπτωση άρνησης. Ο Tuđman ισχυριζόμενος ότι το μέλλον της Κροατίας βασιζόταν στην Διεθνή αναγνώριση και όχι στην στρατιωτική νίκη επί των Σέρβων, στράφηκε στην αντιπολίτευση κερδίζοντας την υποστήριξη τους, φοβούμενοι την περίπτωση πραξικοπήματος από ακροδεξιούς. Σχηματίστηκε ένας συνασπισμός από φιλελεύθερους, σοσιαλδημοκράτες και πρώην Κομμουνιστές και ο Tuđman προχώρησε στο σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας περιθωριοποιώντας τους ακροδεξιούς. Ωστόσο η πολεμικές συγκρούσεις ήταν αναπόφευκτες και ο Κροατικός λαός κλήθηκε να συστρατευτεί με τις ένοπλες δυνάμεις για την άμυνα της χώρας (Silber & Little, 1997: 170-174; Glenny, 1992:116).

Σε αντίθεση με την καθυστερημένη κινητοποίηση των Σέρβων, οι Κροάτες ανταποκρίθηκαν άμεσα στο κάλεσμα της Κυβέρνησης προβάλλοντας σθεναρή αντίσταση με κίνητρο την υπεράσπιση των πατριών εδαφών της. Οι ήττες τους οφείλονταν κυρίως στην έλλειψη οργάνωσης της διοίκησης και όχι στα λάθη των πολεμιστών τους (Glenny, 1992:116-117).

Η πορεία της διάλυσης τους κράτους είχε άμεση συνέπεια στον χαρακτήρα του πολέμου στην Κροατία και την Βοσνία, διότι δεν επρόκειτο για την αντιπαράθεση μεταξύ οργανωμένων στρατιωτικών δυνάμεων, αλλά μια χαοτική κατάσταση όπου συμμετείχαν πολιτοφυλακές, παραστρατιωτικές ομάδες και συμμορίες με προσωπικά κυρίως οφέλη. Η αδυναμία δημιουργίας ενός ικανού αριθμού τακτικού στρατού να πολεμήσει, οδήγησε στην αναζήτηση Εξτρεμιστών εθελοντών και απελευθερωμένων

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

κακοποιών από τις φυλακές με συνέπεια να λαμβάνουν χώρα τα χειρότερα εγκλήματα εις βάρος του άμαχου πληθυσμού (Woodward, 1995: 264-265).

5^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΜΕΡΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ (ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ)

Η διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας αποτέλεσε για την Ε.Κ. την πρώτη δοκιμασία να αποδείξει ότι μπορεί να ασκήσει κοινή εξωτερική πολιτική και να διαχειριστεί δια μέσου της διπλωματίας μια ενδοκρατική κρίση χωρίς την συμμετοχή των Η.Π.Α. ως ένα ζήτημα που αφορούσε αποκλειστικά την Ευρώπη. Εντούτοις ο ρόλος της Γερμανίας που ακολούθησε ξεκάθαρη στάση υπέρ της Κροατίας έκανε ακόμα πιο δύσκολη την προσπάθεια εξεύρεσης λύσης και ενθάρρυνε την κυβέρνηση του Ζάγκρεμπ να απορρίψει οποιαδήποτε άλλη επιλογή από την ανεξαρτητοποίηση.

Ο Franjo Tudjman διαχειρίστηκε την διπλωματική οδό πολύ επιδέξια την περίοδο που η Κροατία απώλεσε το 1/3 των εδαφών της παρουσιάζοντας την χώρα ως θύμα ενός ισχυρού εισβολέα προκαλώντας όπως αναφέρθηκε στη 2^η ενότητα την απομόνωση της Σερβίας. Η βελτίωση των ενόπλων δυνάμεων της χώρας και η πρώτες στρατιωτικές νίκες ισχυροποίησαν και την διαπραγματευτική της ικανότητα, απέναντι σε μία Σερβία που είχε εξαντληθεί από τον οικονομικό αποκλεισμό και την χρηματοδότηση του πολέμου.

Από την άλλη πλευρά η απόρριψη του σχεδίου Vance–Owen και η αδιάλλακτη στάση των Σερβοβόσνιων έφερε το πρώτο πλήγμα στις σχέσεις του Milošević με την κυβέρνηση του Pale και την εγκατάλειψη παροχής βοήθειας από την Σερβία.

Στην παρούσα ενότητα αναλύεται η κινητοποίηση της Ε.Κ. και η στάση των μελών της απέναντι στην κρίση και το διπλωματικό αδιέξοδο προς μια ειρηνική επίλυση. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά για την παρέμβαση της Αμερικάνικης διπλωματίας που σε συνδυασμό με τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ και τις νίκες της Κροατο-Μοσουλμάνικης συμμαχίας οδήγησε τα εμπλεκόμενα μέρη στις διαπραγματεύσεις στο Ντέιτον για την υπογραφή συνθήκη ειρήνης και την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης στην Βοσνία.

Οι διαπραγματεύσεις πραγματοποιήθηκαν σε χρόνο που ο χάρτης της Βοσνίας διαμορφώθηκε σε μία ισορροπία μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών έτσι ώστε να αποφευχθεί η πιθανότητα ολικής κατάρρευσης των Σερβοβοσνιακής πλευράς και η άμεση εμπλοκή του Σέρβικου στρατού που θα είχε οδηγήσει σε γενίκευση του πολέμου και θα υποχρέωνε τις Η.Π.Α. να διαχειριστούν την κλιμάκωση της κρίσης.

5.1 Η κινητοποίηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την κατάπαυση του πυρός στην Σλοβενία.

Στην πρώτη ενότητα έγινε αναφορά για την απροθυμία του Milošević να στηρίξει τις ενέργειες του ΓΛΣ για την διατήρηση της Σλοβενίας εντός της Ομοσπονδίας. Η κινητοποίηση του ΓΛΣ είχε την έγκριση του πρωθυπουργού της Γιουγκοσλαβίας Ante Marković, ο οποίος πίστευε ακόμα ότι η ομοσπονδία θα μπορούσε να επιβιώσει. Ο ίδιος όμως αποστασιοποιήθηκε όταν έλαβαν χώρα οι πρώτες εχθροπραξίες. Στην πραγματικότητα Milošević και Kučan είχαν ήδη συμφωνήσει για την αποχώρηση της Σλοβενίας και η παρέμβαση της Ε.Κ στην ουσία εξυπηρετούσε και τους δύο ηγέτες (Judah, 1997:178).

Στις 23 Ιουνίου 1991 οι υπουργοί εξωτερικών της Ε.Κ. συμφώνησαν να μην αναγνωρίσουν μονομερή διακήρυξη της ανεξαρτησίας με σκοπό την αποφυγή της διάσπασης της Γιουγκοσλαβίας, ωστόσο η κοινή γραμμή της Ε.Κ. διαταράχτηκε από τις πρώτες μέρες του πολέμου. Ορισμένοι Ευρωπαίοι ηγέτες έβλεπαν ότι η υποστήριξη της Γιουγκοσλαβικής ενότητας επέτρεπε τους Στρατηγούς του ΓΛΣ να χρησιμοποιήσουν βία. Στις 28 Ιουνίου τρεις υπουργοί εξωτερικών, μέλη της Ε.Κ. Jacques Poos (Λουξεμβούργο), Hans Van de Broek (Ολλανδία) και Gianni de Michelis (Ιταλία), απεστάλησαν στο Βελιγράδι προκειμένου να διαπραγματευτούν την διατήρηση του status quo της Ομοσπονδίας, να μεταπείσουν την Σλοβενία να ανακαλέσει την διακήρυξη της ανεξαρτησίας, να αποσυρθεί ο ΓΛΣ στα στρατόπεδα και να αποδεχτούν οι Σέρβοι τη σειρά του Κροάτη Stjepan "Stipe" Mesić για την προεδρία της Γιουγκοσλαβίας. Η αρνητική στάση των Σλοβένων έδειξε ότι οι διαπραγματεύσεις δεν θα ήταν τόσο εύκολες όσο περίμεναν. Στις 1 Ιουλίου το συλλογικό προεδρείο εξέλεξε τον Stjepan Mesić ως επικεφαλή της ομοσπονδίας, η οποία στα μάτια των εκλεκτόρων του πλέον δεν υπήρχε (Silber & Little, 1997: 159-167).

Η συμφωνία του Μπριόνι (7 Ιουλίου 1991) που υπογράφηκε για την κατάπαυση του πυρός και την απόσυρση των ενόπλων δυνάμεων, παρουσιάστηκε ως ένας διπλωματικός θρίαμβος της Ευρώπης. Στην πραγματικότητα η επιτυχία ανήκε στον Slobodan Milošević και τον Milan Kučan που επισφράγισαν με την παρουσία της Ευρωπαϊκής διπλωματικής αντιπροσωπείας την απομάκρυνση της Σλοβενίας από την ομοσπονδία. Κατά την διάρκεια των συνομιλιών τα δύο μέλη της συλλογικής ομοσπονδιακής προεδρίας, Janez Drnovšek της Σλοβενίας και Borisav Jović της Σερβίας συμφώνησαν σιωπηρά την απομάκρυνση του ΓΛΣ από την Σλοβενία. Στις

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

18 Ιουλίου αποφασίστηκε δια μέσου του συλλογικού προεδρείου η αποχώρηση των στρατευμάτων του ΓΛΣ που στάλθηκαν στον πόλεμο των 10 ημερών στην Σλοβενία (Sell, 2002: 146-147).

5.2. Ο πόλεμος στην Κροατία και ο ρόλος της Γερμανίας στην κλιμάκωση της κρίσης.

Η απόσχιση της Σλοβενίας έδινε μία ελευθερία κινήσεων στον Milošević, ο οποίος μπορούσε πλέον να στρέψει την προσοχή του στην βίαιη προσάρτηση των Κροατικών περιοχών που κατοικούσαν Σέρβοι. Δύο σημαντικοί παράγοντες συνέβαλαν στην σωτηρία του Tudjman και της Κροατίας. Ο εθελοντισμός πολλών νέων σε συνδυασμό με τους Κροάτες βετεράνους του ΓΛΣ που αποτέλεσαν το ένοπλο σώμα της χώρας και η διπλωματική παρέμβαση της Ε.Κ. η οποία αποδέχονταν τα υπάρχοντα σύνορα των Δημοκρατιών της Ομοσπονδίας ως τα σύνορα των νέων ανεξάρτητων κρατών (Sell, 2002: 146-147).

Ο Βρετανός πρώην υπουργός άμυνας και γενικός γραμματέας του ΝΑΤΟ, Λόρδος Carrington, προήδρευσε στην ειρηνευτική διάσκεψη στη Χάγη για την επίλυση του Γιουγκοσλαβικού ζητήματος, όπου διαπίστωσε ότι οι δύο ισχυροί δρώντες, Tudjman και Milošević θα προσπαθούσαν να επιβάλλουν μια λύση με την βία ιδιαίτερα στην Βοσνία την οποία εποφθαλμιούσαν. Άλλωστε στην περίοδο της διαπραγμάτευσης είχαν κορυφωθεί οι πολεμικές συγκρούσεις στην Κροατία (Silber & Little, 1997: 190-191).

Οι δηλώσεις του Franjo Tudjman που αποκαλούσε τους Σέρβους ως εγκληματίες πολέμου, σε έναν «βρώμικο ακήρυχτο πόλεμο» και του Milošević που κατηγορούσε τους Κροάτες για «πολιτική γενοκτονίας», αποθάρρυναν και την πιο αισιόδοξη άποψη για μια γρήγορη και επιτυχή συμφωνία. Ο Milošević ξεκαθάρισε ότι δεν θεωρούσε την Ε.Κ ουδέτερη και η στάση του υπήρξε αρνητική απέναντι στις προτάσεις του Λόρδου Carrington (Woodward, 1995: 179).

Τον Νοέμβριο ο Cyrus Vance ορίστηκε από τον Γενικό Γραμματέα των Η.Ε. Boutros Boutros-Ghali ως διαπραγματευτής των Η.Ε. ο οποίος σε συνεργασία με τον Λόρδο Carrington θα εργαζόταν προς μία ειρηνική επίλυση της κρίσης. Ο Cyrus Vance είχε ένα πολύ σημαντικό διπλωματικό πλεονέκτημα που ο Carrington δεν διέθετε, την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης των Η.Ε. που θα συνοδευόταν με μια επιτυχή συμφωνία (Holbrooke, 1998:41; Silber & Little, 1997: 197).

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Τον Δεκέμβριο ο Milošević εξακολουθούσε να αρνείται το σχέδιο ειρήνης του Carrington και με την κοινή γνώμη να εξοργίζεται ακόμη περισσότερο από την Σερβική επιθετικότητα στο Vukovar και το Dubrovnik, η Γερμανία ανακοίνωσε την στους εταίρους της στην Ε.Κ. ότι σκόπευε να αναγνωρίσει μονομερώς την Σλοβενία και Κροατία από τα Χριστούγεννα εάν η Ε.Κ. δεν το έκανε νωρίτερα. Η Γαλλία και η Βρετανία ήταν αντίθετες με την Γερμανική θέση διότι θεωρούσαν ότι μία τέτοια ενέργεια θα ήταν καταστροφική (Sell, 2002: 152-153; Silber & Little, 1997: 198-199).

Ο πραγματικός σκοπός της παρέμβασης της Ε.Κ. στην Γιουγκοσλαβική κρίση ήταν να επιδείξει την κοινή εξωτερική πολιτική κάτω από τους κανόνες μιας πιο στενής οικονομικής και πολιτικής ένωσης που θα υπογράφοταν στο Μάαστριχτ τον Δεκέμβριο του 1991. Συνεπώς τα κράτη μέλη της Ε.Κ. υπό την πίεση της Γερμανικής απόφασης αντιμετώπισαν το δίλημμα, εάν θα εφάρμοζαν μία κοινή γραμμή στο Γιουγκοσλαβικό ζήτημα ως ένδειξη της Ευρωπαϊκής ενοποίησης ή εάν θα ακολουθούσαν διαφορετική πολιτική βάζοντας την ένωση της Γιουγκοσλαβίας πάνω από την δική τους. (Woodward, 1995: 183; Silber & Little, 1997: 198-199).

Η Γερμανία στηρίχθηκε στο επιχείρημα ότι ο πόλεμος στην Κροατία ήταν αποτέλεσμα της Σέρβικης επιθετικότητας και η μη αναγνώριση της, επικύρωνε παρουσία του ΓΛΣ και την κλιμάκωση της βίας. Από την άλλη πλευρά η αναγνώριση της Κροατικής κυριαρχίας θα υποχρέωνε την Σερβία να δεχθεί της απόφαση της Διεθνούς Κοινότητας και την άμεση κατάπαυση του πυρός (Woodward, 1995: 183).

Η Κροατία ανήκε παραδοσιακά στις χώρες της Ευρώπης που είχαν στενές σχέσεις εμπιστοσύνης και οικονομικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με την Γερμανία. Ήταν επόμενο μετά το 1989 η Γερμανία να επιδιώξει να αποκαταστήσει αυτούς τους δεσμούς. Η ανακοίνωση από Γερμανική κυβέρνηση ότι θα αναγνώριζε μονομερώς τις Δύο Δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας αντί να επισπεύσει την ειρηνευτική διαδικασία οδήγησε σε περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης. (Glenny, 1992:189-190).

Την 1^η Ιανουαρίου ο Cyrus Vance πέτυχε μία συμφωνία για την κατάπαυση του πυρός και την ανάπτυξη 12.500 κυανόκρανων στην Κράινα και την Σλαβονία ξεπερνώντας με την υποστήριξη του Milošević το εμπόδιο των Σέρβων της Κράινα (Holbrooke, 1998:44).

.Στις 15 Ιανουαρίου 1992 η Ε.Κ. αναγνώρισε την ανεξαρτησία της Κροατίας και της Σλοβενίας αλλά όχι της Γ.Δ. της Μακεδονίας, για την οποία άσκησε βέτο η Ελλάδα. (Silber & Little, 1997:201). Η Αθήνα συμφώνησε να αναγνωρίσει την Κροατία υπό

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

την προϋπόθεση η Γερμανία να μην αναγνωρίσει την Γ.Δ. της Μακεδονίας (Glenny, 1992:191).

Η κατάπαυση του πυρός και η απόσχιση της Κροατίας επιβεβαίωσε τις ανησυχίες του Carrington ότι ο πόλεμος θα μεταφερόταν σύντομα στην γειτονική Βοσνία. Σε ένα γράμμα του προς τον Van den Broek τον Δεκέμβριο του 1991 προειδοποιούσε ότι η πρόωγη αναγνώριση της Κροατίας και Σλοβενίας θα σήμαινε το τέλος της συνδιάσκεψης και θα ήταν η «σπίθα με την οποία θα ξέσπαγε φωτιά στην Βοσνία». Ακόμη και ο πρόεδρος της Βοσνίας Alija Izetbegović έκανε έκκληση προς τον Γερμανο υπουργό εξωτερικών Hans-Dietrich Genscher να μην αναγνωρίσει την Κροατία διότι αυτό θα επέφερε τον πόλεμο στην χώρα του (Woodward, 2000: 227).

Η αναγνώριση της Κροατίας και τη Σλοβενίας ώθησε την κυβέρνηση της Βοσνίας στην απόφαση για ανεξαρτησία με συνέπεια έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο ο οποίος τερματίστηκε με την παρέμβαση του ΝΑΤΟ και της Διεθνούς κοινότητας.

5.3 Το διπλωματικό αδιέξοδο της Διεθνούς Κοινότητας στην Βοσνία- Ερζεγοβίνη

Η Βοσνία αποτέλεσε το επίκεντρο της διαμάχης στην Γιουγκοσλαβική κρίση. Οι ηγέτες της Κροατίας και της Σερβίας, Slobodan Milošević και Franjo Tuđman από την πρώτη τους συνάντηση στο Karadžorđevo την 25^η Μαρτίου 1991 έδειξαν τις προθέσεις τους για τον διαμελισμό της και την προσάρτηση των περιοχών της στις δύο χώρες (Glenny, 1992:149). Τον Ιούνιο του ίδιου έτους συζήτησαν, παρουσία του Izetbegović τον διαχωρισμό της Βοσνίας σε επαρχίες (Cantons), δύο για τους Μουσουλμάνους, δύο για τους Σέρβους και δύο για τους Κροάτες. Ωστόσο οι δύο ηγέτες δεν θα μπορούσαν να έρθουν σε μία συμφωνία, κυρίως διότι δεν γνώριζαν τι θα κάνουν με την Κροατία. Η προσφορά του Milošević για την διαίρεση της Βοσνίας θα σήμαινε παράλληλα εγκατάλειψη των προθέσεων του για την Σέρβικη Κράινα. Από την άλλη πλευρά ο Tuđman ενδιαφέρονταν, αλλά η πιθανότητα να απολέσει εδάφη της Κροατίας ως αντάλλαγμα για τα εδάφη της Βοσνίας ήταν αποτρεπτική (Sell, 2002: 119).

Η μεταφορά του πολέμου από την Κροατία στην Βοσνία και οι εικόνες καταστροφής που προαναφέρθηκαν στην 2^η ενότητα έφεραν τις χώρες της Ευρώπης και τα Η.Ε. σε μία σειρά από διπλωματικές ενέργειες με δεδομένο ότι οι αντιμαχόμενες πλευρές δεν είχαν πρόθεση να διαπραγματευτούν.

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Υπό αυτές τις προϋποθέσεις τα Η.Ε. και η Ε.Κ. συγκάλεσε την Διεθνή Συνδιάσκεψη για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (ICFY- International Conference on the Former Yugoslavia) στο Λονδίνο, τον Αύγουστο του 1992 προκειμένου να συνεχίσει την προσπάθεια διαπραγμάτευσης για τον τερματισμό των συγκρούσεων. Στην Συνδιάσκεψη προέδρευαν ο πρώην υπουργός εξωτερικών των Η.Π.Α. Cyrus Vance εκπροσωπώντας τα Η.Ε. και ο πρώην υπουργός εξωτερικών της Βρετανίας Λόρδος David Owen για την Ε.Κ (Burg & Shop, 1999: 211-213).

Με γνώμονα τον πολυεθνικό χαρακτήρα της Βοσνίας οι Cyrus Vance και David Owen τον Ιανουάριο του 1992 πρότειναν ένα σχέδιο, διαχωρίζοντας τη χώρα σε 10 επαρχίες με μία κεντρική κυβέρνηση με περιορισμένες δυνατότητες (Woodward, 2000: 239).

Από τον διαχωρισμό κάθε εθνότητα θα είχε υπό τον έλεγχο της τρεις επαρχίες και η 10^η, το Σεράγεβο θα ελέγχονταν από ένα σχήμα που θα εκπροσωπούσε και τις τρεις. Σύμφωνα με το σχέδιο οι Σερβοβόσνιοι και οι Μουσουλμάνοι θα έκαναν ουσιαστικές παραχωρήσεις και η κυβέρνηση του Ζάγκρεμπ όπως ήταν αναμενόμενο ήταν απόλυτα ικανοποιημένη. Για τον Izetbegović χάνονταν η επαναφορά μιας ισχυρής κεντρικής κυβέρνησης και για τους Σερβοβόσνιους θα σήμαινε η παραχώρηση του 60% των κατακτημένων περιοχών που ισοδυναμούσε με το 25% της Βοσνιακής επικράτειας συνολικά (Glenny, 1992: 225-226).

Ο Milošević θεωρούσε ότι το σχέδιο έπρεπε να γίνει αποδεκτό και προσπάθησε να μεταπείσει τους Σερβοβόσνιους να το υπογράψουν. Ο Radovan Karadžić δέχτηκε κατόπιν πιέσεων να υπογράψει το σχέδιο στην συνδιάσκεψη ειρήνης στην Αθήνα, το οποίο όμως δεν επικυρώθηκε από την Σερβοβοσνιακό κοινοβούλιο και ως εκ τούτου απορρίφθηκε. Για πρώτη φορά ο David Owen αντιλήφθηκε ότι ο Milošević έχασε τον έλεγχο του πολέμου στην Βοσνία (Silber & Little, 1997: 281).

5.4 Η διπλωματία μετά τις πρώτες στρατιωτικές ήττες των Σέρβων

Το 1995 σηματοδεύτηκε από την πιο τραγική στιγμή στην ιστορία της Βοσνίας. Η πτώση της πόλης Srebrenica και η δολοφονία 8.000 Μουσουλμάνων αμάχων έδειξε την αδυναμία των ειρηνευτικών δυνάμεων των Η.Ε. (UNPROFOR) να τους προστατεύσουν. Οι Σερβοβοσνιακές δυνάμεις υπό τη διοίκηση του στρατηγού Ratko Mladić ξεκίνησαν τον βομβαρδισμό της πόλης μετά από την ολική καταστροφή

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Σέρβικων χωριών από τους Μουσουλμάνους που χρησιμοποιούσαν την Srebrenica για ορμητήριο τους (Silber & Little, 1997: 345-346).

Την ίδια περίοδο η στρατιωτική κατάσταση της Κροατίας ήταν σαφώς πιο βελτιωμένη και ανέμενε την κατάλληλη στιγμή για αντεπίθεση. Η Δύση επέτρεψε σιωπηρά τον επανεξοπλισμό της χώρας και την προώθηση οπλισμού στην Βοσνία που έρχοταν σε αντίθεση με το εμπάργκο των Η.Ε. προς την πρώην Γιουγκοσλαβία. Σε σύγκριση ωστόσο με την ισχύ των Σέρβων παρέμενε υποδεέστερη. Με τον τεράστιο όγκο των πυραύλων που διέθετε η Σερβία θα μπορούσε να προκαλέσει ένα ισχυρό πλήγμα στις Κροατικές πόλεις σε περίπτωση που δέχονταν επίθεση. Εντούτοις με την πρωτοβουλία του Milan Martić να εκτοξεύσει έναν πύραυλο στο Ζάγκρεμπ ως απάντηση στην Κροατική επίθεση στην Σλαβονία, ο Milošević αντέδρασε εξαγριωμένος αποσύροντας πολλούς από τους εναπομείναντες πυραύλους. (Judah, 1997: 301).

Ο διχασμός των Σέρβων και η αυξημένη ισχύ της Κροατίας προκάλεσε την μεγαλύτερη ανατροπή στην νικηφόρα πορεία των πρώτων, τα τέσσερα χρόνια του πολέμου. Εγκαταλειμμένοι από το Βελιγράδι και αποδιοργανωμένοι οι Σέρβοι της Κράινα ηττήθηκαν από τον Κροατικό στρατό ο οποίος εκτός από το πλεονέκτημα της αριθμητικής υπεροχής είχε λάβει και στρατιωτική εκπαίδευση από τους Αμερικάνους (Silber & Little, 1997: 356-357).

Η στρατιωτική ήττα των Σέρβων άλλαξε το διπλωματικό τοπίο, το οποίο σύμφωνα με τον Αμερικάνο ειδικό απεσταλμένο στην Βοσνία Richard Holbrooke διαμορφώνεται από την ισορροπία δυνάμεων στο πεδίο της μάχης. Οι διαδοχικές επιτυχίες των Σέρβων στα πεδία των μαχών τους έκανε αδιάλλακτους στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και η απροσδόκητη νίκη του Ζάγκρεμπ έδινε στους Αμερικάνους την ευχέρεια άσκησης διπλωματικής πίεσης στο Βελιγράδι (Holbrooke, 1999: 118-119). Στις 28 Αυγούστου μια οβίδα όλμου χτύπησε την αγορά στο Σεράγεβο σκοτώνοντας 33 ανθρώπους δίνοντας την αφορμή στην Νατοϊκή συμμαχία να ξεκινήσει του βομβαρδισμούς εναντίον των Σερβοβόσνιων. Η επιχείρηση Deliberate Force η οποία θα αναλυθεί εκτενέστερα στην επόμενη ενότητα συνέβαλε στις στρατιωτικές ήττες των Σέρβων οι οποίοι υποχωρούσαν από τις θέσεις που κατέλαβαν τα προηγούμενα χρόνια και περιορίστηκαν από το 70% του ελέγχου των περιοχών στο 49% (Silber & Little, 1997: 365; Judah, 1997: 302).

5.5 Η συνθήκη του Ντέιτον και ο τερματισμός του πολέμου στη Βοσνία

Η στρατιωτική ανατροπή το 1995 με την κατάρρευση του μετώπου των Σέρβων της Κράινα και της Βοσνίας οδήγησε και στην διπλωματική ανατροπή, η εξέλιξη της οποίας υπήρξε καθοριστική για την λήξη του πολέμου. Η εκμηδένιση των ενόπλων δυνάμεων της Σέρβικης Κράινα και η βίαιη μετατόπιση του πληθυσμού της τερμάτισε οριστικά την δυνατότητα προσάρτησης των περιοχών στη Σερβία και δεν τίθεται πλέον ζήτημα στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών. Εντούτοις τα εδάφη που καταλήφθηκαν από την Κροατομουσουλμανική συμμαχία δημιουργούσαν τριβές ως προς τον έλεγχο των περιοχών. (Bougarel, 1996:112-113).

Ο Milošević στην προσπάθεια του να επιτύχει την άρση των κυρώσεων συγκάλυψε μια σύσκεψη των Σερβοβόσνιων ηγετών στο Βελιγράδι παρουσία του πατριάρχη της Σέρβικης Ορθόδοξης εκκλησίας, Παύλου, από την οποία συμφωνήθηκε να εξουσιοδοτηθεί να τους εκπροσωπήσει στις διαπραγματεύσεις. (Silber & Little, 1997: 365; Burg & Shop, 1999: 335).

Το χαρτί της εκπροσώπησης από τον Milošević, θεωρημένο από τον πατριάρχη και οι Νατοϊκοί βομβαρδισμοί ενίσχυσαν πολύ την διπλωματική θέση των Αμερικάνων, ωστόσο ο Holbrooke πίστευε ότι ήταν πολύ νωρίς για να φέρουν σε επαφή τους ηγέτες των αντιμαχόμενων πλευρών. (Holbrooke, 1998: 175).

Ως το τέλος του Σεπτεμβρίου η εδαφική επικράτεια είχε περιοριστεί και έφτανε στα ίδια ποσοστά με την Κροατο-Μουσουλμανική. Τον Οκτώβριο ανακοινώθηκε από τον πρόεδρο Bill Clinton ότι συμφωνήθηκε κατάπαυση του πυρός και η έναρξη των συνομιλιών για την υπογραφή συνθήκη ειρήνης. (Silber & Little, 1997: 369)

Η τοποθεσία που επιλέχθηκε για τις συνομιλίες έπρεπε να φιλοξενήσει εννέα αντιπροσωπείες για κάθε βαλκανική χώρα, πέντε κράτη της Ομάδας επαφής (Η.Π.Α. Γαλλία, Η. Βασίλειο, Γερμανία, Ρωσία) και τον εκπρόσωπο της Ε.Ε. να είναι κοντά στην Ουάσινγκτον και απομονωμένη από τον τύπο για να μην υπάρχει διαρροή πληροφοριών σχετικά με τις εξελίξεις των διαπραγματεύσεων. Η αεροπορική βάση Wright-Patterson στην πόλη Ντέιτον του Οχάιο κρίθηκε η καταλληλότερη για το σκοπό αυτό. (Holbrooke, 1998: 316-317).

Με την συμφωνία το Ντέιτον έγινε ο διαχωρισμός του κράτους σε δύο πολιτικές οντότητες την Σέρβικη Δημοκρατία (Republika Srpska) και την Βοσνιο-Κροατική ομοσπονδία (Federation of Bosnia and Herzegovina). Οι δύο Δημοκρατίες διατήρησαν την αυτονομία τους με αποκλειστική εξουσία επί των δικών τους

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

στρατιωτικών δυνάμεων, εσωτερικών υποθέσεων, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας και της δικαστικής εξουσίας (Cousens, & Cater, 2001: 37).

Η στρατιωτική και εδαφική σταθεροποίηση της χώρας εφαρμόστηκε με την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης 60.000 στρατιωτών (IFOR- Implementation force) τον Δεκέμβριο του 1995 ακολουθώντας την υπογραφή της συμφωνίας στο Παρίσι και την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας εξουσιοδοτώντας το ΝΑΤΟ να υλοποιήσει την συμφωνία (Burg & Shoup, 1999: 337).

6^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΤΟ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής ένωσης το ΝΑΤΟ υπήρξε αναμφίβολα η μεγαλύτερη στρατιωτική συμμαχία στον κόσμο. Η στρατιωτική ισχύς της και μόνο με την παρουσία των Η.Π.Α. με τα πιο σύγχρονα οπικά συστήματα και τον τεράστιο όγκο τους, είχε τη δυνατότητα πολεμικής αναμέτρησης χωρίς να υπολογίζει την αντίδραση μιας αντίπαλης συμμαχίας όπως την περίοδο του ψυχρού πολέμου.

Η επιλογή της στρατηγικής της εξουθένωσης αντί της εκμηδένισης πάρθηκε με δεδομένο ότι η συμμαχία θα εμπλεκόταν σε έναν πόλεμο για τον τερματισμό μιας ανθρωπιστικής κρίσης και όχι για την πρόκληση μιας καινούργιας. Η εκμηδένιση του Σερβοβοσνιακού στρατού θα είχε καταστροφικές συνέπειες για τον πληθυσμό της χώρας που θα αντιμετώπιζε την οργή και την εκδικητικότητα των Κροατο-μουσουλμανικών δυνάμεων. Επιπλέον η εικόνα των αθώων θυμάτων του πολέμου είχε ήδη επηρεάσει την κοινή γνώμη των κρατών μελών της συμμαχίας και η επανάληψη τους με την εμπλοκή της συμμαχίας θα έθετε ένα ζήτημα εσωτερικής νομιμοποίησης των επιχειρήσεων. Η στρατηγική της εκμηδένισης θα είχε προφανώς μεγαλύτερο κόστος για την επίτευξη του στόχου κυρίως διότι θα χρησιμοποιούταν μεγάλος όγκος χερσαίων δυνάμεων και οι απώλειες θα ήταν μεγαλύτερες από τις αεροπορικές επιθέσεις που δεν αντιμετώπισαν αντίσταση. Επιπλέον ο τεράστιος όγκος προσφυγικών ροών που θα προκαλούσαν προς την Σερβία θα την ανάγκαζε να εμπλακεί δυσχεραίνοντας την ειρηνευτική διαδικασία. Στην παρούσα ενότητα γίνεται λόγος για την νατοϊκή επιχείρηση στη Βοσνία και την στρατηγική που ακολούθησαν για την επικράτηση των Κροατο-μουσουλμανικών δυνάμεων, τον περιορισμό των Σερβοβόσνιων και την πίεση τους για συνθηκολόγηση.

6.1. Η επιχείρηση ‘Deliberate Force’ και η επίδραση της στην εξέλιξη του πολέμου της Βοσνίας.

Κατά την διάρκεια της πρώτης περιόδου του πολέμου η εμπλοκή του ΝΑΤΟ ήταν περιορισμένη αναλαμβάνοντας τον ρόλο της επιτήρησης της ζώνης απαγόρευσης πτήσεων πάνω από την Βοσνία και την μεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας. Το σημείο καμπής για την παρέμβαση του ΝΑΤΟ στη Γιουγκοσλαβική κρίση, ήταν η

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

επίθεση από οβίδα όλμου στην κεντρική αγορά του Σεράγεβο. Όταν η Σερβοβοσνιακή πλευρά αφήφισε την ζώνη απαγόρευσης στις 28 Φεβρουαρίου 1994 οι Νατοϊκές δυνάμεις κατέρριψαν 4 αεροσκάφη της αεροπορίας τους. Το ΝΑΤΟ ενεπλάκη πιο ενεργά με την επιχείρηση ‘Deliberate Force’ στις 30 Αυγούστου του 1995 ξεκινώντας τους Βομβαρδισμούς των Σερβοβοσνιακών θέσεων (Yost, D, 1998:194-195). Η επίθεση επικεντρώθηκε σε εχθρικά οπλικά συστήματα, δεξαμενές καυσίμων και το δίκτυο επικοινωνίας. Οι Κροάτες και Μουσουλμάνοι εκμεταλλευόμενοι την φθορά που υπέστησαν οι Σέρβικες δυνάμεις πέρασαν στην Δυτική Βοσνία. Οι Σέρβικες γραμμές κατέρρευσαν και οι τοπικοί πληθυσμοί απομακρύνθηκαν (Judah, 1997: 302). Μέχρι το τέλος των επιχειρήσεων 3.515 πτήσεις πραγματοποιήθηκαν μεταφέροντας πάνω από 1026 βόμβες για 48 Σερβοβοσνιακούς στόχους. Οι βομβαρδισμοί έπληξαν κυρίως το σύστημα μεταφοράς και τις επικοινωνίες προκειμένου να απομονωθούν οι περιοχές που επιτίθονταν οι Κροατο-Μουσουλμανικές δυνάμεις. Η μεταφορά στρατευμάτων και βαρύ οπλισμού από την Σερβοβοσνιακή πλευρά που ήταν συγκεντρωμένη στην ανατολική Βοσνία για την επίθεση στην Srebrenica και την Ζερα, κατέστη ανέφικτη στην Δυτική Βοσνία. Οι νατοϊκές επιθέσεις είχαν και ψυχολογική επίδραση στους Σερβοβόσνιους που έβλεπαν την καταστροφή των γεφυρών το ποταμό Δρίνο, την αποκοπή τους από την Σερβία και την κλιμάκωση τους με πιο καταστροφικές συνέπειες. (Sell, 2002: 247-248). Η Στρατηγική της εξουθένωσης διαφάνηκε και από την προτροπή του Αμερικάνου διαμεσολαβητή Richard Holbrooke προς τον Franjo Tudjman και Alija Izetbegović να μην προχωρήσουν σε επίθεση εναντίον της πόλης Banja Luka. Η κατάληψη της θα συνοδευόταν από την εκδικητικότητα των Κροατο-μουσουλμανικών δυνάμεων όπου είχαν επιδοθεί ήδη σε ακρότητες και την εκκαθάριση του τοπικού πληθυσμού. Ο ίδιος ο Holbrooke σημειώνει στο βιβλίο του (1998) ότι οι ανθρωπιστικές ανησυχίες βάρυναν την απόφαση του να αποτρέψει την επίθεση. Πέρα από την αμφίβολη πιθανότητα κατάληψης της Banja Luka, η βίαιη εκδίωξη προσφύγων και οι άσκοποι θάνατοι θα έδειχναν συμμετοχή της Αμερικάνικης πολιτικής στην εκδικητικότητα των Κροατο-μουσουλμάνων.

Πέραν τούτου η συγκέντρωση εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων στην Σερβία θα οδηγούσε το Βελιγράδι στην απόφαση για εμπλοκή στον πόλεμο και το τελευταίο πράγμα που θα ήθελαν οι Αμερικάνοι θα ήταν η πρόκληση αστάθειας στην Σερβία που θα απειλούσε τον Milošević και την ειρηνευτική διαδικασία (Silber & Little, 1997: 368).

7^Η ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΤΟ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ

Στις συνομιλίες στο Ντεϊτον για τον τερματισμό του πολέμου στη Βοσνία και γενικότερα της Γιουγκοσλαβικής κρίσης, δεν έγινε καμία αναφορά για την αυτονομία του κοσόβου προκαλώντας την απαγοίτευση του Αλβανικού πληθυσμού του. Οι ένοπλες αντάρτικες ομάδες του KLA δεν διέθεταν τον αντίστοιχο οπλισμό και την ισχύ που είχαν οι Κροάτες και οι Βόσνιοι για να αντιταχθούν απέναντι στον Σέρβικο στρατο. Ωστόσο η διεθνής απομόνωση της Σέρβικης ηγεσίας του Μιλόσεβιτς ο οποίος φαίνονταν ως ο κύριος δρώντας που είχε εμπλακεί σε όλες τις κρίσεις της Γιουγκοσλαβίας έδωσε με την επιθετική συμπεριφορά του, τη Διεθνή νομιμοποίηση στους Κοσοβάρους να επανακτήσουν την αυτονομία τους.

Η στρατηγική της εξουθένωσης που επανέλαβε η συμμαχία του ΝΑΤΟ είχε σημαντικές διαφορές από τον πόλεμο στην Βοσνία. Οι βομβαρδισμοί στην Βοσνία συνοδεύονταν από την παρουσία χερσαίων δυνάμεων της Κροατο-μουσουλμανικής συμμαχίας και έβαλαν σε στόχους με ανύπαρκτη αντιαεροπορική προστασία.

Το κόσσοβο βρισκόταν εκτεθειμένο στις Σέρβικές στρατιωτικές και παραστρατιωτικές ομάδες που δρούσαν χωρίς να γίνονται αντιληπτοί από τα συμμαχικά αεροσκάφη και δεν είχαν απεναντί τους έναν τακτικό στρατό για να παραταχθούν και να αποτελέσουν στόχο βομβαρδισμών.

Το βασικό πλεονέκτημα της στρατηγικής της εξουθένωσης που εφαρμόστηκε ήταν η ήδη υπάρχουσα εξάντληση του Σέρβικου πληθυσμού από τους προηγούμενους πολέμους και τις οικονομικές κυρώσεις και η ανυπολόγιστη ζημιά που προκάλεσε σε πολιτικούς στόχους η συμμαχία του ΝΑΤΟ. Η Ρωσία του Boris Yeltsin που σε καμία περίπτωση δεν θύμιζε την Σοβιετική ένωση της προηγούμενης δεκαετίας, βλέποντας την εξέλιξη των βομβαρδισμών πίεσε την Σέρβικη πλευρά προς μια συνθηκολόγηση αντιλαμβανόμενη ότι το ΝΑΤΟ δεν θα σταματούσε εάν δεν πετύχαινε τον πολιτικό του στόχο και θα οδηγούνταν σε επικείμενη χερσαία παρέμβαση. Στην παρούσα ενότητα γίνεται λόγος για την κρίση του κοσόβου και πως οδηγήθηκε η συμμαχία του ΝΑΤΟ να επαναλάβει τους βομβαρδισμούς αυτή την φορά στην Σερβική επικράτεια. Στη συνέχεια αναλύεται η στρατηγική που εφάρμοσαν και οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν ως προς τη επιλογή των στόχων και την απόφαση για κλιμάκωση των

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Βομβαρδισμών προκειμένου να κάμψουν την θέληση των Σέρβων, αλλά να μην τερματίσουν μια ανθρωπιστική κρίση προκαλώντας μία καινούργια.

7.1 Η κρίση στο Κοσοβο και οι πρώτες ένοπλες συγκρούσεις.

Το Κοσοβο ήταν η αρχή και το τέλος της Γιουγκοσλαβικής κρίσης. Η απώλεια του Κοσόβου για την Σερβία διαφαινόταν πολύ πριν από τις ένοπλες συγκρούσεις. Με τον αυξημένο αριθμό γεννήσεων των Αλβανών και την εσωτερική μετανάστευση των Σέρβων προς αναζήτηση καλύτερων οικονομικών ευκαιριών, το ποσοστό του Αλβανικού πληθυσμού αυξήθηκε από το 65% το 1949 στο 90% το 1990 (Keridis, 2000: 231). Εκτός από το Κόσοβο οι Σέρβοι έδειχναν ελάχιστο ενδιαφέρον για μια γενική κινητοποίηση στα εθνικά θέματα. Παρόλο που η πλειοψηφία των Σέρβων υποστήριζε ότι το Κόσοβο αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της Σερβίας δεν έδειχνε το ίδιο πάθος που είχε την περίοδο 1991-1993 στον πόλεμο της Κροατίας και Βοσνίας. Η κοινή γνώμη την άνοιξη του 1998 χαρακτηριζόταν από πολιτική απάθεια και οικονομική εξάντληση (Thomas, 1999: 409-410).

Ακολουθώντας το παράδειγμα των Κροατών και Σλοβένων οι Αλβανοί του Κοσόβου επικεντρώθηκαν στην εκστρατεία τους για την διαμόρφωση κρατικής οντότητας, εξέλεξαν για πρόεδρο τους τον Ibrahim Rugova τον Μάιο του 1992 σε μία κυβέρνηση που δεν ήταν αναγνωρισμένη (Ker-Lindsay, 2009: 11; Maliqi, 1996: 151).

Η επιτροπή Badinter που συστάθηκε από την Ε.Ε. για να εξετάσει τα νομικά ζητήματα που προέκυψαν από την διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας, συμπέρανε ότι οι μόνοι οι έξι υπάρχουσες Δημοκρατίες της Ομοσπονδίας διέθεταν κρατική υπόσταση και μπορούσαν να αναγνωριστούν και όχι οι αυτόνομες περιοχές συνεπώς το Κόσοβο που αποτελούσε μέρος της Σερβίας δεν συμπεριλαμβανόταν (Ker-Lindsay, 2009: 11). Την περίοδο της έναρξης του πολέμου στην Βοσνία οι Κοσοβάρους δεν είχαν την επιλογή της ένοπλης εξέγερσης. Τα όπλα της πολιτοφυλακής κατασχέθηκαν από την κυβέρνηση Milošević και το Κόσοβο δεν είχε καμία ελπίδα να αντιταχτεί στον ΓΛΣ (Judah, 2000:61).

Στις διαπραγματεύσεις στο Ντέιτον δεν έγινε καμία προσπάθεια να επιλύθει η κρίση στο Κόσοβο ή να ενταχθούν οι Αλβανοί Κοσοβάρους στις συνομιλίες. Έκανε τους περισσότερους να πιστέψουν ότι δεν θα μπορέσουν να αποκτήσουν την αναγνώριση και ανεξαρτησία τους με ειρηνικά μέσα (Udonički, 2000: 325). Δύο χρόνια μετά τη συνθήκη οι Η.Π.Α. και η υπόλοιπη Διεθνής κοινότητα εξακολουθούσε να αγνοεί το

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Κοσοβο. Το 1996 η Ε.Ε. επανέφερε πολιτικές και οικονομικές σχέσεις με την Πρώην Γιουγκοσλαβία που σήμαινε ότι θεωρούσε το Κόσοβο ως μέρος της Σερβίας (Sell, 2002:274).

Από το 1993 πραγματοποιήθηκαν σποραδικές τρομοκρατικές επιθέσεις Αλβανών εις βάρος Σέρβων αστυνομικών στην περιοχή του Κοσόβου. Το 1997 οι επιθέσεις εντάθηκαν με την ένοπλη οργάνωση του «Απελευθερωτικού στρατού του Κοσόβου» (Kosovo Liberation Army- KLA) ο οποίος είχε εξοπλιστεί με χιλιάδες όπλα από τα αφύλακτα στρατόπεδα της Αλβανίας που κατέρρευε αντιμετωπίζοντας εσωτερική κρίση. Η Αλβανική κυβέρνηση δεν ήταν σε θέση να αντιδράσει στο ανεξέλεγκτο λαθρεμπόριο όπλων προς τους Αλβανούς του Κοσόβου (Judah, 2000:127-128; Udovički, 2000: 328).

Οι ένοπλες δυνάμεις των Αλβανών Κοσοβάρων δεν είχαν καμία τύχη σε ανοιχτή μάχη έναντι του Σερβικού στρατού. Τα πλεονεκτήματα του αντάρτικου σώματος KLA ήταν το δασώδες έδαφος του Κοσόβου που επέτρεπε μετακινήσεις τους χωρίς να αποκαλυφθούν και η υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού που ήταν στο σύνολο της Αλβανική (Papasotiriou, 2002:44).

Η αντεπίθεση της Σέρβικης πλευράς δεν στράφηκε μόνο στις ένοπλες ομάδες, αλλά και σε απλούς πολίτες που δεν ήταν τρομοκράτες. Η στοχοποίηση Αλβανών πολιτών είχε ως αποτέλεσμα την προβολή των αντάρτων ως μαχητών της ελευθερίας. Έως το τέλος του 1998 οι Σέρβικες δυνάμεις ανακατέλαβαν αρκετές περιοχές χρησιμοποιώντας βαρύ οπλισμό. Πάνω από 200 πόλεις και χωριά που βρίσκοταν μαχητές του KLA καταστράφηκαν. Τον Σεπτέμβριο του 1998 εκτιμάται ότι 2.000 άνθρωποι σκοτώθηκαν και 300.000 αναγκάστηκαν να κρυφτούν στα δάση. Εντούτοις ελάχιστοι μαχητές του KLA συνελήφθησαν (Udovički, 2000: 331).

Τον Ιούνιο του 1998 ο πρόεδρος της Ρωσίας Boris Yeltsin κάλεσε τον Milošević στη Μόσχα δύο μόλις εβδομάδες από την επίσκεψη του Ibrahim Rugova στην Αμερική. Ο Milošević έβλεπε την επίσκεψη στην Ρωσία ως μία ευκαιρία να κερδίσει την υποστήριξη της εναντίον της δυτικής εμπλοκής στο Κόσοβο. Ωστόσο ο Boris Yeltsin πότε δεν συμπάθησε τον Milošević και δεν έδειχνε μεγάλο ενδιαφέρον για τη Σερβία (Sell, 2002: 286). Τον Οκτώβριο το ίδιου έτους ο ειδικός απεσταλμένος των Η.Π.Α. Richard Holbrooke επισκέφτηκε το Βελιγράδι να πείσει τον Milošević να σταματήσει τις εχθροπραξίες υπό την απειλή αεροπορικών Νατοϊκών βομβαρδισμών. Η συμφωνία που υπογράφηκε επέτρεψε την τοποθέτηση 2.000 παρατηρητών του ΟΑΣΕ (Οργανισμός για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη-ΟΑΣΕ) και την

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

απόσυρση μεγάλου μέρους των Σέρβικων ενόπλων δυνάμεων από το Κόσοβο (Udonički, 2000: 332).

7.2 Η ανθρωπιστική κρίση και η αποτυχία της συνδιάσκεψης στο Rambouillet.

Οι Σέρβοι και Αλβανοί Κοσοβάροι έβλεπαν την συμφωνία σαν μία ευκαιρία να ανασυνταχθούν και να ξεκινήσουν εκ νέου εχθροπραξίες την άνοιξη. Οι μαχητές του KLA αναδιοργανώθηκαν και επανήλθαν στην περιοχή. Στις 17 Ιανουαρίου ανακαλύφθηκαν τα πτώματα 45 Αλβανών δολοφονημένων από Σέρβικες δυνάμεις κοντά στο χωριό Racak. Ο Milošević θεωρούταν πλέον το επίκεντρο κάθε κρίσης στην πρώην Γιουγκοσλαβία την τελευταία δεκαετία και ενίσχυε την άποψη ότι δεν ήταν μέρος του προβλήματος, αλλά αποτελούσε ο ίδιος πρόβλημα (Sell, 2002: 293-294).

Η διεθνής ομάδα επαφών (Η.Π.Α. Ε.Ε. και Ρωσία) ανταποκρίθηκε άμεσα με την δημιουργία της συνδιάσκεψης στο Rambouillet της Γαλλίας για να επαναφέρει το καθεστώς αυτονομίας του Κοσόβου και την προστασία της Σέρβικης μειονότητας στην περιοχή. Το στρατιωτικό παράρτημα του δεύτερου γύρου των συνομιλιών καθιστούσε την συμφωνία από την πλευρά των Σέρβων ουσιαστικά αδύνατη. Σύμφωνα με το σχέδιο οι Νατοϊκές δυνάμεις θα επιτρεπόταν να έχουν ελεύθερη και απεριόριστη διέλευση εντός της Γιουγκοσλαβικής επικράτειας συμπεριλαμβανομένου του εναέριου χώρου και των υδάτων (Papastogiorgiou, 2002:49; Udonički, 2000: 334).

Κατά την άποψη του Holbrooke τρεις ήταν οι πιθανές περιπτώσεις άρνησης συμφωνίας του Rambouillet από τον Milošević. Πρώτον πίστευε ότι θα μπορούσε να επιβιώσει από τους βομβαρδισμούς λαμβάνοντας υπόψη αυτούς που έγιναν στο Ιράκ τον Δεκέμβριο του 1998. Δεύτερον μπορεί να υπήρχε διαρροή πληροφοριών και να θεωρούσε μικρή την λίστα των στόχων των βομβαρδισμών και τέλος να αντιλαμβανόταν ότι δεν μπορούσε να διαπραγματευτεί το επιθυμητό αποτέλεσμα και ως εκ τούτου να πάρει το ρίσκο πιστεύοντας ότι θα διαπραγματευόταν με καλύτερους όρους στο μέλλον (Sell, 2002:300).

7.3 Η επιχείρηση ‘Allied Force’ και η συνθηκολογή της Σερβίας

24 Μαρτίου του 1999 ξεκίνησαν οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί του NATO εις βάρος στρατιωτικών στόχων. Ωστόσο η συμμαχία αντιμετώπισε προβλήματα ως προς την επιτυχία των επιχειρήσεων. Οι Σέρβοι απενεργοποίησαν τα αντιαεροπορικά συστήματα για να μην είναι ανιχνεύσιμα από την Νατοϊκή αεροπορία και να

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

υποχρεώσει του πιλότους να πετούν χαμηλότερα για τον εντοπισμό τους. Η κοινή Σέρβικη τακτική ήταν η βολή εναντίον του τελευταίου αεροσκάφους στον σχηματισμό τους, πιθανότατα με την υπόθεση ότι θα ήταν απροστάτευτο από τα άλλα αεροσκάφη και ο πιλότος του θα διέθετε ελάχιστη εμπειρία (Lambeth, 2001:102-104).

Εβδομάδες πριν από την επίθεση οι Σέρβοι διασκόρπισαν τις ένοπλες δυνάμεις τους σε όλη την επικράτεια καθιστώντας αδύνατο τον εντοπισμό τους, υλοποιώντας την μέθοδο που εκπαιδεύτηκαν κατά τον ψυχρό πόλεμο σε περίπτωση Σοβιετικής εισβολής (Parasotiriou, 2002:54). Ακόμη μία απογοήτευση για τις δυνάμεις του ΝΑΤΟ ήταν η είδηση ότι την Τρίτη εβδομάδα των επιχειρήσεων δεν κατόρθωσαν να εντοπίσουν και να εξουδετερώσουν ούτε ένα άρμα μάχης ή στρατιωτικό όχημα. Κρύβοντας τα τεθωρακισμένα και τα οχήματα μεταφοράς προσωπικού σε αποθήκες, εκκλησίες δάση και κατοικημένες περιοχές οι Σέρβοι στρατιώτες και παραστρατιωτικοί μπορούσαν να μεταφερθούν χωρίς να γίνουν αντιληπτοί και να επιτεθούν σε ένα χωριό του Κοσόβου (Lambeth, 2001:120-121). Αντιαεροπορικά πυροβόλα τοποθετήθηκαν γύρω από το Βελιγράδι βάλλοντας προς τα αεροσκάφη του ΝΑΤΟ χωρίς να είναι σε θέση να τα πλήξουν ωστόσο υποχρέωναν τους πιλότους να πετούν ψηλότερα κάνοντας τον εντοπισμό των χερσαίων δυνάμεων δυσκολότερο. Η απενεργοποίηση των ραντάρ μόλις εντοπιζόνταν, είχε ως αποτέλεσμα οι πύραυλοι που εκτοξευόταν να χάνουν τον στόχο τους (Judah, 2000:265).

Η αποτυχία του ΝΑΤΟ να προκαλέσει ένα ισχυρό πλήγμα στις στρατιωτικές δυνάμεις της Σερβίας, την υποχρέωσε να αλλάξει την στρατηγική των βομβαρδισμών επιλέγοντας μη στρατιωτικούς στόχους προκειμένου να κάμψει την θέληση του αντιπάλου παίρνοντας το ρίσκο να χτυπηθεί άμαχος πληθυσμός (Parasotiriou, 2002:56).

Ο Milošević πίστευε πως η Ρωσία μπορούσε να τον βοηθήσει. Η Ρωσία αντιμετωπίζοντας παρόμοιο πρόβλημα με τους Τσετσένους αυτονομιστές έπρεπε να υποστηρίξει ότι το Κόσοβο ήταν αποκλειστικά εσωτερικό ζήτημα της Σερβίας. Εντούτοις εκείνη την περίοδο η άσχημη οικονομική της κατάσταση και η εξάρτηση από τις συναλλαγές με την Δύση λειτούργησαν αποτρεπτικά και η υποστήριξη περιορίστηκε μόνο σε δηλώσεις συμπάθειας προς την Σερβία. Επιπλέον απεχθάνονταν τον Milošević για την δύσκολη θέση στην οποία περιήλθαν για να τον υποστηρίξουν. Στις 14 Απριλίου ο Boris Yeltsin όρισε τον Viktor Chernomyrdin ως ειδικό απεσταλμένο της Ρωσίας όπου σε συνεργασία με τον ειδικό απεσταλμένο των Η.Ε.

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

πρωθυπουργό της Φινλανδίας, Martti Ahtisaari στάλθηκαν να πιέσουν τον Milošević να συνθηκολογήσει για να αποφευχθεί η περαιτέρω κλιμάκωση των επιχειρήσεων (Judah, 2000:272-276).

Στις 2 Ιουνίου οι δύο απεσταλμένοι παρέδωσαν στον Milošević ένα τελεσίγραφο, αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων μεταξύ NATO και Ρωσίας. Λίγες ημέρες νωρίτερα ο Chernomyrdin είπε στον Milošević ότι η μη αποδοχή των όρων θα σήμαινε τη χερσαία παρέμβαση του NATO και η Ρωσία δεν θα έκανε τίποτα για να την ανατρέψει. Ο Milošević αποδέχθηκε την πρόταση που ζητούσε την απομάκρυνση του Σέρβικου στρατού από το Κόσοβο και την παραμονή του Κοσόβου στην πρώην Γιουγκοσλαβία (Sell, 2002:307-308; Judah, 2000:278).

Τον Ιούνιο του 1999 η Σερβία ουσιαστικά έχασε την κυριαρχία της επί του εδάφους του Κοσοβου, το δικαίωμα να συλλέγει φόρους και να περιπολεί στα σύνορα. Επιπλέον έχασε και την δυνατότητα να προστατεύσει και τους Σέρβους Κοσοβάρους που κατοικούσαν στην περιοχή. Η οικονομική καταστροφή που προκάλεσαν οι βομβαρδισμοί του NATO μετέτρεψαν την Πρώην Γιουγκοσλαβία ως την φτωχότερη χώρα της Ευρώπης το 2000 (Udovički, 2000: 354).

Συμπεράσματα

Η στρατιωτική υπεροχή των Σέρβων τα πρώτα χρόνια της κρίσης ανατράπηκε από τον συνδυασμό των υπολοίπων διαστάσεων της υψηλής στρατηγικής που εφάρμοσαν οι Κροάτες και οι Μουσουλμάνοι. Η τοποθέτηση κυανόκρανων στις καταληφθείσες περιοχές της Κροατίας από τους Σέρβους επισφράγισε την στρατιωτική νίκη των Σέρβων αφού δεν υπήρχε Κροατική παρουσία, αλλά αποτέλεσε και διπλωματική επιτυχία του Tudjman που προέβαλε την Κροατία ως μία χώρα που διεκδικούσε την ανεξαρτησία της και δέχεται επίθεση από έναν ξένο εισβολέα. Η προβολή επιθέσεων από τον ΓΛΣ σε πόλεις με θύματα αμάχους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, αλλά και η επιτυχής απόκρυψη των αντίστοιχων επιθέσεων από την κροατική πλευρά σε Σέρβικους πληθυσμούς εντός της επικράτειας της, οδήγησε στην διπλωματική απομόνωση των Σέρβων που κορυφώθηκε με τις ακρότητες των Σέρβικων παραστρατιωτικών οργανώσεων στον πόλεμο της Βοσνίας.

Η οικονομικές κυρώσεις εις βάρος της Σερβίας προκάλεσαν την οικονομική κατάρρευση της χώρας με τον υπερπληθωρισμό και την μαύρη αγορά να έχουν πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις. Επιπλέον λειτούργησε ως μέσο πίεσης στον Milošević για τον τερματισμό του πολέμου στη Βοσνία και προκάλεσε ρήγμα στις σχέσεις του με τους Σερβοβόσνιους που αρνούταν να αποδεχτούν το σχέδιο Vance–Owen.

Ο Tudjman με την υποστήριξη της Γερμανίας που επηρέαζε την πολιτική της Ε.Κ. πέτυχε τον κύριο σκοπό του που ήταν η αναγνώριση και παράλληλα ενίσχυε τις στρατιωτικές του δυνάμεις για την απελευθέρωση της Κραϊνα και της Ανατολικής Σλαβονίας. Ο Διπλωματικός του θρίαμβος διαφάνηκε και στον πόλεμο της Βοσνίας όπου υπήρξε υποχωρητικός απέναντι στην προτροπή των Αμερικάνων να συνάψει συμμαχία με τον Izetbegović για την μελλοντική δημιουργία Κροατο-μουσουλμανικής Δημοκρατίας στην Βοσνία με αντάλλαγμα την υποστήριξη της για την ενσωμάτωση στην πολιτική στρατιωτική και οικονομική ενσωμάτωση στη Δύση.

Η τρίμηνη καθυστέρηση της κατάληψης της πόλης Vukovar από τον ΓΛΣ έδειξε και την έλλειψη εσωτερικής νομιμοποίησης του πολέμου. Στην έναρξη της κρίσης παρόλη την άνοδο του εθνικισμού υπήρξε μεγάλη απροθυμία από τους νεαρούς στρατιώτες οι οποίοι υπηρετούσαν για την ασφάλεια των συνόρων της χώρας, να στραφούν εναντίον μιας Δημοκρατίας την οποία θα υπερασπιζόταν σε περίπτωση ξένης εισβολής. Το κυριότερο μέρος των στρατιωτικών επιχειρήσεων το ανέλαβαν παραστρατιωτικές ομάδες, με παράνομο παρελθόν, ο σκοπός των οποίων ήταν

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

κυρίως οι λεηλασίες και τα προσωπικά οφέλη. Από την άλλη πλευρά ο απελευθερωτικός χαρακτήρας των Κροατών ενίσχυσε το πατριωτικό συναίσθημα και την προθυμία τους να βρεθούν στα πεδία των μαχών.

Το ΝΑΤΟ παρενέβη στην Γιουγκοσλαβική κρίση σε μία περίοδο που η κληρονόμος του Σοβιετικού οπλοστασίου και μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, Ρωσία δεν ήταν σε θέση να αντιδράσει, απασχολούμενη στα εσωτερικά της προβλήματα.

Στις δύο τελευταίες ενότητες διαπιστώνουμε ότι η στρατηγική της εξουθένωσης ήταν εξαιρετικά πετυχημένη κυρίως γιατί οι απώλειες της συμμαχίας ήταν μηδαμινές και δεν επλήγη η εικόνα της συμμαχίας ως προς τον επιχειρησιακό της ρόλο. Στην περίπτωση των βομβαρδισμών των Σερβοβόσνιων ο ρόλος του ΝΑΤΟ ήταν πιο εύκολος διότι υπήρξε ο συνδυασμός των χερσαίων επιχειρήσεων των Κροατομουσουλμανικών δυνάμεων και η συμμαχία είχε τον απόλυτο έλεγχο φέρνοντας την γεωγραφική κατοχή των αντίπαλων δυνάμεων στην Βοσνία στα επιθυμητά ποσοστά για την έναρξη των διαπραγματεύσεων.

Αναμφίβολα η στρατιωτική υπεροχή της συμμαχίας με την ταυτόχρονη οικονομική κατάρρευση και εξάντληση της Σερβίας από τους πολέμους, της έδινε την δυνατότητα να εφαρμόσει την στρατηγική της εκμηδένισης. Ωστόσο ο σκοπός της παρέμβασης ήταν ο τερματισμός της ανθρωπιστικής κρίσης με τον τεράστιο αριθμό προσφύγων και όχι η δημιουργία μιας νέας.

Όταν ο Milošević αντιλήφθηκε ότι δεν θα λάμβανε καμία υποστήριξη από Τρίτη δύναμη όπως η Ρωσία και το ΝΑΤΟ δεν θα σταματούσε εάν δεν πετύχαινε τον σκοπό του, συνθηκολόγησε επιβεβαιώνοντας με αυτό τον τρόπο την επιτυχημένη επιλογή στρατηγικής του ΝΑΤΟ.

Πηγές - Βιβλιογραφία

- Καιρίδης, Δ. (2015), Εθνικισμός Εθνοτικές Συγκρούσεις & Διεθνείς Σχέσεις, Αθήνα: εκδόσεις Σιδέρης
- Παπασωτηριου, Χ. (2011), Βυζαντινή υψηλή στρατηγική. 6^{ος} - 1^{ος} Αιώνας, Αθήνα: εκδόσεις Ποιότητα
- Χατζηπροδρομίδης, Λ. (1999), Η δολοφονία της Γιουγκοσλαβίας, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Παρατηρητής
- Bougarel, X. (1996) Bosnia and Hercegovina – State and Communitarianism, in Dyker D.& Vejvoda I. (Eds) Yugoslavia and after. A study in Fragmentation Despair and Rebirth (pp 87-115). London: Longman
- Burg, S. & Shoup P. (1999), The War in Bosnia – Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention, London: M.E. Sharpe
- Cousens, E. & Cater, C. (2001), Toward Peace in Bosnia. Implementing the Dayton Accords, London: Lynne Rienner Publishers
- Glenny, M. (1992), The Fall of Yugoslavia- The third Balkan war, London: Penguin Books
- Holbrooke, R. (1998), Σταματήστε τον Πόλεμο. Κραυγή λίγο πριν τον 21^ο Αιώνα,(μτφρ και επιμ. Μαίρη Περαντάκου) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (Το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1998)
- Judah, T. (1997), The Serbs. History, Myth & the destruction of Yugoslavia, New Heaven and London: Yale University Press
- Judah, T. (2000), Kosovo. War and revenge, New Heaven and London: Yale University Press
- Keridis, D (2000), The Balkan Crisis. Causes,Consequences,Western Responses & the Way Ahead in Keridis D. and . Pfaltzgraff R.L (Eds) NATO and Southeastern Europe. Security Issues for the early 21th Century, London: Brassey's
- Ker-Lindsay, J. (2009), Kosovo. The Path to Contested Statehood in the Balkans, London: I.B.Tauris
- Lambeth, B. (2001), NATO's Air War for Kosovo. A Strategic and Operational Assessment, Santa Monica, CA: RAND
- Maliqi, S. (1996) The Albanian Movement in Kosova, in Dyker D.& Vejvoda I. (Eds) Yugoslavia and after. A study in Fragmentation Despair and Rebirth (pp 138-154). London: Longman

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

Platias, A. & Coliopoulos, K. (2010), Thucydides on Strategy. Grand Strategies in the Peloponnesian war and their Revelance today, New York: Columbia University Press
Rogel, C (1998), The breakup of Yugoslavia and the war in Bosnia, Grennwood Publishing Group

Sell, L. (2002), Slobodan Milosevic and the Destruction of Yugoslavia, London: Duke University Press

Silber, L. & Little, A. (1997), Yugoslavia: Death of a Nation, London: Penguin Books

Štikovac E. (2000), Croatia: The First War, in Udovički J. & Ridgeway, J. (Eds) Burn this house. The making and unmaking of Yugoslavia (pp 154-174). Durham: Duke University Press

Thomas, R. (1999), Serbia under Milosevic- Politics in the 1990s, London: Hurst & Company

Udovički, J.& Stikovać, E. (2000), Bosnia and Hercegovina: the second war', in Udovički J. & Ridgeway, J. (Eds) Burn this house. The making and unmaking of Yugoslavia (pp 175-216). Durham: Duke University Press

Udovički, J.(2000), Kosovo', in Udovički J. & Ridgeway, J. (Eds) Burn this house. The making and unmaking of Yugoslavia (pp 314-366). Durham: Duke University Press

Vasić, M. (1996) The Yugoslav Army and the Post-Yugoslav Armies, in Dyker D.& Vejvoda I. (Eds) Yugoslavia and after. A study in Fragmentation Despair and Rebirth (pp 116-137). London: Longman

Vejvoda, I (1996), Yugoslavia 1945-91- from Desentralisation Without Democracy to Dissolution, in Dyker D.& Vejvoda I. (Eds) Yugoslavia and after. A study in Fragmentation Despair and Rebirth (pp 9-27). London: Longman

Woodward S (1995), Balkan Tragedy. Chaos and dissolution after the cold war, Washington: The Brookings Institution

Woodward S (2000), International Aspects of the Wars, in Udovički J. & Ridgeway, J. (Eds) Burn this house. The making and unmaking of Yugoslavia (pp 217-245). Durham: Duke University Press

Yost, D, (1998), NATO transformed. The Alliance's New Roles in International Security, Washington: US Institute of Peace press

Papasotiriou, H. (2002) The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution

«Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ»

and NATO Intervention, Journal of Strategic Studies, 25:1, 39-62, DOI:
[10.1080/714004041](https://doi.org/10.1080/714004041)